

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Eva Regnerová

**Náhrada nemajetkové újmy
při usmrcení a ublížení na zdraví
v adhezním řízení**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Dalibor Šelleng, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce: 5. 8. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 142 503 znaků včetně mezer.

Eva Regnerová

V Praze dne 5. 8. 2021

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce, JUDr. Daliboru Šellengovi, Ph.D., za odborné vedení, ochotu a trpělivost v průběhu zpracování práce.

Obsah

ÚVOD	6
1. POŠKOZENÝ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	9
1.1 POŠKOZENÝ	9
1.1.1 Poškozený a oběť	10
1.1.2 Poškozený a subjekt adhezního řízení	12
1.1.3 Postavení poškozeného	13
(a) Práva	14
(b) Povinnosti	17
(c) Zastoupení	17
(d) Právní nástupnictví	19
1.2 ADHEZNÍ ŘÍZENÍ	20
1.2.1 Podmínky přiznání nároku	22
(a) Návrh byl učiněn	23
(b) Návrh byl učiněn včas	24
(c) Návrh byl učiněn vůči určité osobě	25
(d) Návrh byl učiněn poškozeným nebo jinou oprávněnou osobu jeho jménem	25
(e) Z návrhu byl patrný důvod a výše uplatňovaného nároku	25
(f) Poškozený doložil důvod a výši uplatňovaného nároku	26
1.2.2 Druhy nároků	28
(a) Škoda	29
(b) Nemajetková újma	30
(c) Bezdůvodné obohacení	30
1.2.3 Nepřipuštění k hlavnímu líčení	31
1.2.4 Rozhodování soudu prvního stupně	33
1.2.5 Opravné prostředky	34
2. NÁHRADA NEMAJETKOVÉ ÚJMY	35
2.1 NÁHRADA NEMAJETKOVÉ ÚJMY PŘI UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ	35
2.1.1 Právní úprava náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví	36
(a) Nemajetková újma dle občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.	36
(b) Nemajetková újma dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.	37

(c)	Metodika NS k náhradě nemajetkové újmy	39
(d)	Nemajetková újma v pracovněprávních vztazích	41
2.1.2	Výše náhrady nemajetkové újmy dle jednotlivých nároků poškozeného	42
(a)	Bolestné	43
(b)	Ztížení společenského uplatnění	46
(c)	Další nemajetkové újmy	47
2.1.3	Další faktory ovlivňující výši náhrady	50
(a)	Moderace nemajetkové újmy podle § 2953 OZ	50
(b)	Okolnosti zvláštního zřetele hodné podle § 2957 OZ	52
(c)	Majetkové poměry škůdce	52
(d)	Predispozice poškozeného	53
(e)	Spoluúčast poškozeného	55
2.2	NÁHRADA NEMAJETKOVÉ ÚJMY PŘI USMRCENÍ	56
2.2.1	Právní úprava náhrady nemajetkové újmy při usmrcení	57
(a)	Nemajetková újma dle občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.	57
(b)	Nemajetková újma dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.	58
(c)	Nemajetková újma dle zákoníku práce	60
2.2.2	Výše náhrady nemajetkové újmy při usmrcení	61
2.2.3	Okruh odškodňovaných osob	63
3.	ZÁVĚR	65
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	69
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69
	SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	70
	SEZNAM POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ	72
	SEZNAM POUŽITÉ JUDIKATURY	73
	SEZNAM OSTATNÍCH ZDROJŮ	75
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	76
	ABSTRAKT	77
	ABSTRACT	78

Úvod

Náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení v adhezním řízení je komplexním tématem, ve kterém se prolínají ustanovení a principy trestního a občanského práva. Jedná se o problematiku, jež se stále vyvíjí a ve které je třeba věnovat se nejen zákonným ustanovením, ale především aktuální judikatuře a praxi.

Adhezní řízení je institutem trestního práva, které umožňuje poškozenému, aby se domohl náhrady škody, nemajetkové újmy a bezdůvodného obohacení během trestního řízení, aniž by musel postupovat cestou civilního řízení. Z hlediska poškozeného je snazší, když je o náhradě nemajetkové újmy rozhodováno v adhezním řízení. Oproti civilnímu řízení je od něho požadována nižší míra aktivity, dokazování je často vykonáváno orgány činnými v trestním řízení, nehradí zde soudní poplatek. Procesní postavení poškozeného je tak lepší, než by bylo jeho postavení v civilním řízení. Současná podoba adhezního řízení byla zakotvena novelou trestního řádu č. 181/2011 Sb. do roku 2011 bylo možné se v adhezním řízení domoci pouze náhrady škody.

Při rozhodování o výši nemajetkové újmy rozhoduje soud na základě soukromoprávních hmotněprávních ustanovení. Významnou změnou, která se dotkla možností uplatňování nároků poškozeného, byla proto účinnost občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Tím došlo ke zrušení tzv. náhradové vyhlášky č. 440/2001 Sb., platné za účinnosti předchozího občanského zákoníku, a ke změně koncepce nemajetkové újmy při ublížení na zdraví.

Tato práce si klade za cíl přehledně zpracovat možná úskalí nejen adhezního řízení, ale i hmotněprávních požadavků kladených na poškozeného při uplatňování nároku. Autorka vždy nejprve shrnuje současnou pozitivní právní úpravu a případně ji doplňuje o předchozí právní úpravu, pokud významně ovlivnila východiska současného pojetí. Toto je následně doplněno o poznatky ze současné judikatury a odborné literatury, aby tak práce poskytovala systematický přehled právních úprav a poznatků vycházející ze současné právní úpravy i praxe. Na mnoha místech pak autorka předkládá čtenáři vlastní názor na danou problematiku.

První část práce je zaměřena na postavení poškozeného v trestním řízení, věnuje se tedy téměř výhradně procesnímu právu. Nejprve vymezuje postavení poškozeného, jeho práva, možnosti jeho zastoupení, nezanedbává ani srovnání poškozeného s pojmem oběti a jejími právy. Hlavní důraz je kladen na podmínky uplatňování nároku

poškozeného tak, aby nedošlo z procesních důvodů k odkázání poškozeného na civilní řízení.

Ve druhé části práce je pak řešena náhrada nemajetkové újmy, nejprve při ublížení na zdraví, v další části pak při usmrcení.

V obou těchto oddělených kapitolách je nejprve popsáno současné právní ukotvení nemajetkové újmy podle občanskoprávní úpravy i v pracovněprávních vztazích. Neboť soudní praxe zachovává kontinuitu s předchozí právní úpravou, je věnována kapitola i předchozí právní úpravě nemajetkové újmy.

Pro současné pojetí nemajetkové újmy při ublížení na zdraví je klíčová Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) a na ni navazující judikatura. Autorka nejprve popisuje právní zakotvení Metodiky, větší pozornost ale věnuje problematice určování výše náhrady nemajetkové újmy.

V současném pojetí je nemajetková újma složena ze třech nároků: bolestné, ztížení společenského uplatnění a kategorie dalších nemajetkových újem. Zatímco bolestné a ztížení společenského uplatnění jsou kategorie již zavedené, další nemajetkové újmy byly zavedeny až s účinností občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Autorka tedy kriticky srovnává různá pojetí této kategorie mezi judikaturou i odbornou literaturou.

Aktuálním problémem je pak odškodňování psychických bolestí. Pokud mají psychické obtíže trvalý charakter, jsou odškodňovány v rámci ztížení společenského uplatnění, pokud však mají charakter pouze přechodný, není jejich zařazení zcela určité. Metodika Nejvyššího soudu ve své části pojednávající o bolestném, které je jinak upraveno zcela komplexně, tuto oblast pomíjí. Další možností je jejich uplatnění v rámci dalších nemajetkových újem, je ovšem otázkou, zda by tam vzhledem ke své povaze měly psychické bolesti spadat. Ohledně tohoto tématu ještě nedošlo ke sjednocení judikatury ani soudní praxe, autorka tomuto tématu věnuje zvýšenou pozornost a uvádí možnosti řešení této problematiky.

Určování výše náhrady nemajetkové újmy je předmětem i další kapitoly, která pojednává o možných kritériích, které jsou pro určování náhrady významné. Uvedeny jsou zde okolnosti zvláštního zřetele hodné, majetkové poměry škůdce, predispozice poškozeného, spoluúčast poškozeného, opomenuta není ani možnost moderace nemajetkové újmy.

Poslední kapitola je pak věnována nemajetkové újmě při usmrcení. Stejně jako v předchozí kapitole autorka nejprve nabízí souhrnný přehled současného i již neúčinného právního zakotvení, neopomíjí ani pracovněprávní úpravu. Hlavní pozornost pak věnuje samotnému určování výše náhrady nemajetkové újmy a možným kritériím k jejímu zvýšení či snížení, které byly judikaturou označeny jako relevantní.

1. Poškozený v trestním řízení

Aby bylo možné rozhodovat o náhradě nemajetkové újmy, je třeba, aby poškozený řádně a včas uplatnil v adhezním řízení nárok na náhradu nemajetkové újmy podle trestního řádu. Proto je třeba nejprve stanovit, kdo je podle § 43 odst. 1 TŘ poškozený a kdy a jak je oprávněn dle ust. § 43 odst. 3 TŘ navrhnout, aby soud uložil obžalovanému povinnost nahradit nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému způsobena.

Tato část práce je zaměřena především na instituty trestního práva procesního, tedy především na pojem poškozeného a pojem a průběh adhezního řízení.

1.1 Poškozený

Podle ust. § 43 odst. 1 TŘ je poškozený ten, *komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.*

Před novelou trestního řádu č. 181/2011 Sb., byl poškozený ten, komu pachatel ublížil na zdraví nebo mu způsobil majetkovou, morální nebo jinou škodu. Až novela z roku 2011 zakotvila právo poškozeného, aby se krom náhrady škody mohl domáhat v adhezním řízení náhrady nemajetkové újmy a bezdůvodného obohacení. Účelem novely bylo především posílení postavení poškozeného tak, aby mohl v adhezním řízení uplatnit všechny své nároky.¹

Podle současné úpravy ust. § 43 odst. 2 TŘ *se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, ale vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.* Dokazováním v trestním řízení tak musí být prokázány dvě nezávislé podmínky, totiž, že újma byl způsobena zaviněním obviněného a že mezi předmětným trestným činem a vzniklou újmou existuje objektivní příčinná souvislost. Tyto dvě podmínky je třeba rozlišovat, neboť příčinná souvislost není závislá na vědomí a vůli obviněného.²

Oprávnění poškozeného také nemůže podle ust. § 44 odst. 1 TŘ vykonávat *ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný.* Toto ustanovení trestního řádu omezuje nárok poškozeného spoluobviněného pouze co do trestního řízení. Nebrání mu,

¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 506.

² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 521.

aby svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení uplatnil vůči obviněnému v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení.³

1.1.1 Poškozený a oběť

Poškozeného je třeba důkladně odlišovat od pojmu oběti, a to jak oběti jakožto předmětu zkoumání disciplín spjatých s trestním právem (viktimologie, kriminologie, kriminalistika a další), tak i oběti jakožto pojmu podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.⁴

Obětí se podle ust. § 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů rozumí *fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Za oběť se pak podle ust. § 2 odst. 3 zákona o obětech trestných činů, v případě smrti oběti v důsledku trestného činu a tím utrpěné újmy, označuje též příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu; je-li těchto osob více považuje se za oběť každá z nich.*

Rozdíly mezi obětí trestného činu a poškozeným jsou zejména:⁵

- poškozený je procesní pojem, který označuje stranu trestního řízení, zatímco oběť chápeme jako subjekt zvláštní péče státu. Oběť bude mít zpravila zároveň postavení poškozeného v trestním řízení, rozlišování oběti a poškozeného tedy reflektuje odlišné úhly pohledu. Zatímco poškozenému jsou přiznávána procesní práva za účelem dosažení účelu trestního řízení, oběti jsou přiznávána taková práva, aby k ní bylo přistupováno s ohledem na způsobenou újmu,
- pojem poškozeného je oproti oběti podle ust. § 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů vymezen vzhledem ke způsobení újmy úžeji. Zatímco pro postavení oběti postačuje, pokud ke škodě, nemajetkové újmě či bezdůvodnému obohacení mělo dojít, aby osoba získala postavení poškozeného v trestním řízení, je třeba, aby k vzniku újmy došlo,⁶

³ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 77.

⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 263.

⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 511.

⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 263-264.

- poškozený může být fyzická i právnická osoba, klíčový je vždy především vznik škody, nemajetkové újmy či bezdůvodného obohacení. Obětí může být pouze osoba fyzická, která je schopna svými smysly a cítěním vnímat útrapy jí způsobené trestným činem,⁷
- v případě poškozeného připouští trestní řád v ust. § 45 odst. 3 právní nástupnictví do určitého okruhu práv, oběť svá práva na jinou osobu převést nemůže,
- za oběť lze považovat podle ust. § 2 odst. 3 zákona o obětech i pozůstalé po oběti, pokud v důsledku její smrti utrpěli újmu, a to i když tyto osoby nebudou mít postavení poškozeného dle trestního řádu,
- zatímco u poškozeného je náhrada újmy omezená na újmu vzniklou v příčinné souvislosti s trestným činem, u oběti je cílem předejít i druhotné újmě podle ust. § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů, tedy újmě, která oběti vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.

Oběť je tedy subjektem zvláštní péče státu a jako taková má zvláštní práva. Poškozený, který je zároveň obětí trestného činu, má kromě práv uvedených v trestním řádu také práva podle zákona o obětech trestných činů:⁸

- právo na poskytnutí základních informací při prvním kontaktu s policejními a dalšími orgány (§ 8 až 10 zákona o obětech trestných činů),
- právo na poskytnutí informací příslušným orgánem činným v trestním řízení, zda trestní řízení nebylo zahájeno a o dalších informacích o stavu trestního řízení (§ 11 odst. 1, 3 až 5 zákona o obětech trestných činů),
- právo na přijetí vhodných opatření vedoucích k zajištění jeho bezpečí, hrozí-li mu v souvislosti s pobytem obviněného na svobodě nebezpečí (§ 14 zákona o obětech trestných činů),

⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 263-264.

⁸ ŠÁMAL, Pavel, ZEŽULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRÍVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 267.

- právo na zachování zvláště šetrného a ohleduplného způsobu kladení otázek (§ 18 zákona o obětech trestných činů),
- právo žádat provedení výslechu, podání vysvětlení či zajištění tlumočení osobou stejného nebo opačného pohlaví (§ 19 zákona o obětech trestných činů),
- právo žádat v jakékoliv fázi trestního řízení přijetí opatření bránících bezprostřednímu vizuálnímu kontaktu s obviněným při úkonech, kterých se oběť trestného činu osobně účastní (§ 17 zákona o obětech trestných činů),
- právo na doprovod důvěrníka ke všem úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení (§ 21 zákona o obětech trestných činů),
- právo na provedení úkonu nebo přijetí vhodného opatření ze strany policejních a dalších příslušných orgánů k zajištění bezpečí, dochází-li k jeho ohrožení (§ 14 odst. 1 zákona o obětech trestných činů).

1.1.2 Poškozený a subjekt adhezního řízení

Trestní řád rozlišuje dvě kategorie poškozených. Poškozeného bez oprávnění k návrhu o náhradě škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení podle ust. § 43 odst. 3 TŘ a poškozeného s tímto oprávněním.

Poškození bez oprávnění podle ust. § 43 odst. 3 TŘ mají pouze postavení poškozeného ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ, tedy procesní postavení strany trestního řízení.

Poškození, kteří mají oprávnění podle ust. § 43 odst. 3 TŘ, mají postavení poškozeného ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ, navíc ale širší rozsah procesních práv a postavení subjektů adhezního řízení. Jen tyto subjekty mají podle ust. § 43 odst. 3 TŘ *oprávnění navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal.*

Pro uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy způsobené trestným činem podle § 43 odst. 3 TŘ jsou stanovena omezení. Nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení nemůže uplatnit poškozený:⁹

⁹ ŽĎÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 77.

- o jehož nároku na náhradu dle § 43 odst. 3 TŘ bylo již (byť nepravomocně) rozhodnuto v občanskoprávním nebo v jiném příslušném řízení (§ 44 odst. 3 TŘ),
- kterému obviněný již nahradil celou škodu, nemajetkovou újmu či vydal bezdůvodné obohacení,
- se kterým obviněný uzavřel dohodu o náhradě majetkové škody, nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení a o této dohodě byl pořízen notářský zápis se svolením k vykonatelnosti,
- jenž vzal zpět svůj již učiněný návrh a tuto skutečnost sdělil soudu,
- jenž neuplatnil svůj nárok řádně a včas (§ 43 odst. 3 TŘ).

Tím, že poškozenému již byla škoda či nemajetková újma plně nahrazena, bezdůvodné obohacení plně vydáno nebo nastala jiná skutečnost, pro kterou nebylo možné podat návrh § 43 odst. 3 TŘ, poškozený neztrácí své postavení podle § 43 odst. 1 TŘ. Pojem poškozeného je širší než pojem subjektu adhezního řízení a spadá do něj i ten poškozený, který není oprávněn uplatnit nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení v trestním řízení.¹⁰

1.1.3 Postavení poškozeného

Pojem poškozeného je pojmem procesním. Poškozený má v trestním řádu vymezeny práva a povinnosti, díky kterým může vykonávat vlastním jménem vliv na průběh řízení; je jedním ze subjektů trestního řízení.¹¹

Poškozený je zároveň stranou trestního řízení podle ust. § 12 odst. 6 TŘ. Vzhledem k postavení, které poškozený zastává vůči obviněnému, můžeme poškozeného řadit na stranu obžaloby. I když se mohou cíle státního zástupce a poškozeného značně překrývat, poškozený je stranou samostatnou a nezávislou. Oproti tvrzením státního zástupce se mohou tvrzení poškozeného lišit například v rozsahu způsobené škody či v míře účasti poškozeného na jejím vzniku.¹²

¹⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 514.

¹¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 189.

¹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 270.

Poškozený dává často trestním oznámením podnět k zahájení trestního stíhání,¹³ nemá ale oprávnění podávat sám obžalobu. Touto možností disponoval v českém právním řádu pouze podle právní úpravy účinné před dnem 1.8.1950.¹⁴

Poškozený nemůže v trestním řízení vystupovat pro svůj poměr k věci jako znalec, není ani možné, aby zároveň zastával postavení zúčastněné osoby. Může však vystupovat jako svědek. Vzhledem k tomu, že poškozený má často vědomosti o spáchaném trestném činu a zejména jeho důsledcích, bývá často jako svědek vyslechnut. S funkcí svědka se pro poškozeného pojí zvláštní práva a povinnosti, orgány činné v trestním řízení musejí k této skutečnosti přihlídnout při poskytování poučení, výslechu a dalších procesních úkonech.¹⁵

(a) Práva

Poškozenému je v trestním řádu přiznána řada procesních práv. O těchto právech jsou podle ust. § 46 TŘ povinny orgány činné v trestním řízení poškozeného poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění.

Uplatnění práv je vždy na diskreci poškozeného, není možné ho k uplatnění nutit. Poškozený se může dokonce podle § 43 odst. 5 TŘ *výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát procesních práv, které mu tento zákon jako poškozenému přiznává*. Smyslem tohoto ustanovení je umožnit poškozenému, aby po provedení tohoto úkonu omezil styk k orgány činnými v trestním řízení na nezbytné minimum. Z aplikační praxe vyplynulo, že v některých případech docházelo k situacím, kdy poškozený neměl zájem vykonávat svá práva a vyrozumíváním o postupu v trestním řízení ze strany orgánů činných v trestním řízení byl obtěžován.¹⁶

Práva poškozeného lze členit do dvou skupin, podle toho, zda náležejí každému poškozenému nebo pouze tomu, kdo má právo na náhradu škody, nemajetkové újmy či

¹³ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: 1994, s. 17.

¹⁴ ŠÁMAL, Pavel, ZEŽULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRŮVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 264.

¹⁵ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: 1994, s. 16-18.

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 527.

vydání bezdůvodného obohacení podle § 43 odst. 3 TŘ a je tedy subjektem adhezního řízení.

Do práv náležejícím každému poškozenému patří především:¹⁷

- právo na vedení řízení vůči němu s potřebnou ohleduplností k jeho osobě a při šetření jeho osobnosti (§ 2 odst. 15 TŘ),
- právo být poučen o svých právech a poskytnutí plné možnosti k jejich uplatnění. Má-li poškozený postavení oběti podle zákona o obětech trestných činů, má právo být poučen též o právech podle tohoto zákona (§ 46 TŘ),
- právo používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka (§ 2 odst. 14 TŘ),
- právo podat trestní oznámení a žádat vyrozumění o provedených úkonech (§ 59 a § 158 odst. 1 a 2 TŘ),
- právo činit návrhy na doplnění dokazování (§ 43 odst. 1, § 215 odst. 4, § 235 odst. 2, § 263 odst. 5 až 7 TŘ),
- právo nahlížet do spisů, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si jejich kopie (§ 65 TŘ),
- právo vyjádřit souhlas s trestním stíháním, neudělit ho nebo ho vzít zpět (§ 163 TŘ),
- právo žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu (§ 157a TŘ),
- právo zúčastnit se hlavního líčení (§ 198 odst. 2 TŘ),
- právo žádat o vyloučení veřejnosti při hlavním líčení, je-li slyšen v postavení svědka a je-li současně ohrožen jeho důležitý zájem (§ 200 odst. 1 TŘ),
- právo vypovídat při hlavním líčení v nepřítomnosti obžalovaného (§ 209 odst. 1 TŘ),
- právo klást se souhlasem předsedy senátu vyslýchaným osobám otázky (§ 215 odst. 1 TŘ),
- právo před skončením řízení pronést závěrečnou řeč (§ 216 odst. 2 TŘ),
- právo zúčastnit se veřejného zasedání o odvolání (§ 233 TŘ), za obdobných práv jako v hlavním líčení,

¹⁷ ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 273-276.

- právo dát se zastupovat zmocněncem či společným zmocněncem (§ 44 odst. 2, § 50 TŘ),
- právo podat návrh, aby soud odsouzenému uložil povinnost uhradit mu zcela nebo zčásti náklady související s jeho účastí v trestním řízení (§ 154 odst. 2 TŘ),
- právo zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu (§ 175a odst. 2 TŘ),
- právo vyslovit souhlas ke schválení narovnáání státním zástupcem nebo soudem či proti rozhodnutí o schválení narovnáání podat stížnost (§ 309 odst. 1, 2 TŘ).

Poškozený, který je zároveň subjektem adhezního řízení, má podle ust. § 43 odst. 3 TŘ proti obviněnému nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení způsobené trestným činem. Vedle tohoto nároku má však i další procesní práva. Mezi ty nejvýznamnější patří:¹⁸

- právo učinit návrh na zajištění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení na majetku obviněného (§ 47 odst. 1 až 4 TŘ),
- právo podat návrh na rozhodnutí soudu, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu (§ 51a odst. 1 a 2 TŘ),
- právo poškozeného, který má nárok na ustanovení zmocněnce podle § 51a odst. 1 TŘ, žádat, aby předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce rozhodli o tom, že stát ponese náklady na znalecký důkaz, který poškozený vyžádá (§ 110a TŘ),
- právo být upozorněn ve vyrozumění o hlavním líčení, že nedostaví-li se k hlavnímu líčení, bude se o jeho nároku rozhodovat na podkladě jeho vlastních návrhů, jsou-li už obsaženy ve spise nebo dojdou-li soudu dříve, než se přikročí k dokazování (§ 198 odst. 2 TŘ),
- právo odvoláním napadnout rozsudek pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení, nebo proto, že takový výrok učiněn nebyl, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok

¹⁸ ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 276-278.

o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení je nesprávný nebo chybí (§ 246 odst. 1 písm. d), odst. 2 TR),

- pokud mu byl alespoň zčásti pravomocně přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, právo na náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatnění jeho nároku v trestním řízení včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce od odsouzeného, jemuž byla uložena povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo uloženo vydání bezdůvodného obohacení (§ 154 odst. 1 TR).

(b) Povinnosti

Osobě poškozeného mohou být v trestním řízení uloženy i povinnosti. Tyto povinnosti však nejsou poškozenému ukládány na základě jeho procesního postavení jakožto poškozeného, ale na základě dalších skutečností. Osoba poškozeného má často zároveň postavení svědka, neboť viděla, slyšela či vnímala určitou událost. Jako svědek má pak poškozený uloženy určité povinnosti, například dostavit se k výslechu. Další povinnosti mohou pro poškozeného vyplývat ze zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti.¹⁹

(c) Zastoupení

Podle ust. § 45 odst. 1 TR *není-li poškozený osobou plně svéprávnou nebo je-li omezen ve svéprávnosti, vykonává jeho práva podle tohoto zákona jeho zákonný zástupce nebo opatrovník.*

Plně svéprávným se člověk stává zletilostí, tedy dovršením 18 let či uzavřením manželství či přiznáním svéprávnosti. Pro účely trestního řízení je zákonným zástupcem plně nesevěprávného nezletilého především kterýkoli z jeho rodičů, jeho osvojitel nebo poručník. Pokud je rodičovská odpovědnost zákonných zástupců omezena, je-li omezen její výkon nebo pokud dojde ke střetnutí zájmů těch, kteří jsou zastoupeni tímž zákonným zástupcem, anebo hrozí-li takový střet, pak jmenuje soud dítěti opatrovníka. Jde-li o osobu, jejíž svéprávnost byla omezena, platí úprava v občanském zákoníku; opatrovníka jmenuje soud s přihlédnutím k přáním opatrovance. Obecně je tak třeba dát podnět

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 279.

k ustanovení opatrovníka v souladu s občanským zákoníkem a vyčkat rozhodnutí občanskoprávního soudu.²⁰

Speciální úpravu, kdy není nutno vyčkávat na rozhodnutí soudu v občanskoprávním řízení, stanoví trestní řád pro případ nebezpečí z prodlení. Pak je podle ust. § 45 odst. 1 věty druhé TŘ nutno opatrovníka neprodleně ustanovit. Opatrovníka podle ust. § 45 odst. 2 TŘ *ustanovuje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce.*

Plně svéprávný poškozený se může dát zastupovat dle ust. § 50 odst. 1 TŘ zmocněncem. Poškozenému, který není plně svéprávný nebo jehož svéprávnost byla omezena, může zmocněnce zvolit jeho zákonný zástupce či opatrovník.

Zmocněncem může být fyzická osoba s plnou svéprávností i právnická osoba. Jako zmocněnec poškozeného může vystupovat kdokoliv, zmocněnec nemusí být advokát a nemusí mít ani právnické vzdělání. V praxi však jsou jako zmocněnci voleni často advokáti.²¹

Ust. § 51 TŘ vymezuje práva zmocněnce. V prvním odstavci se stanoví, že *zmocněnec může činit za poškozeného návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky. Je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený.* Dále je podle odstavce 2 téhož ustanovení *zmocněnec oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jimiž se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv zastoupené osoby a jejichž výsledek může být použit jako důkaz v trestním řízení.*

Za splnění zákonných podmínek je možné získat právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu. Obecně má podle ust. § 51a odst. 1 TŘ nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu poškozený, který osvědčí, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady vzniklé přibráním zmocněnce a *(a) kterému byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví nebo (b) který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt.* U poškozeného mladšího 18 let a po novele provedené zákonem č. 56/2017 Sb. také u poškozeného, který má podle zákona o obětech trestných činů postavení zvlášť zranitelné oběti, je v ust. § 51a odst. 2 TŘ zakotveno právo na právní

²⁰ ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář.* 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 301.

²¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní.* 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 282.

pomoc zmocněncem bezplatně či za sníženou odměnu i v případě, že poškozený není nemajetný.²²

Ve věcech s mimořádně vysokým počtem poškozených se uplatní pro zastoupení specifický postup. Velmi vysoký počet poškozených zvyšuje nároky na financování trestního řízení státem, dokonce může ohrožovat účel postupu orgánů činných v trestním řízení.²³ Do ust. § 44 TŘ, které pojednává o překážkách v uplatňování práv poškozeného, tak byl novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb. doplněn druhý odstavec, který předsedovi senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudci umožňuje rozhodnout, že v takových případech *mohou poškození svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí*. Tento postup je možný pouze za splnění kumulativních podmínek: počet poškozených bude mimořádně vysoký (Šámal odhaduje, že by se mělo jednat o stovky či tisíce poškozených) a jednotlivým výkonem práv poškozených by byl ohrožen rychlý průběh trestního stíhání.²⁴

(d) Právní nástupnictví

Trestní řád v ustanovení § 45 odst. 3 TŘ stanoví, že *jde-li o uplatnění nároku poškozeného na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení (§ 43 odst. 3), přecházejí práva, která tento zákon přiznává poškozenému, i na jeho právního nástupce*.

Toto ustanovení míří primárně na případy úmrtí poškozeného, kdy nárok přechází na dědice. Je povinností soudu, aby před samotným rozhodováním o nároku poškozeného zjistil, kdo z dědiců je právním nástupcem poškozeného a v jakém rozsahu na něho nárok přešel. Pokud však je v postavení poškozeného právnická osoba, bude se ustanovení vztahovat na případy jejího zániku nebo přechodu či převodu jejích práv na jinou osobu.²⁵

Právní nástupnictví je vymezeno poměrně úzce. Žádné další nároky či práva, než ta výslovně uvedená v ustanovení trestního řádu, na právního nástupce nepřecházejí. Nedojde tedy např. k přechodu práva udělit či odeprít souhlas s trestním stíháním podle § 163 odst. 1 TŘ. Právní nástupnictví je omezeno i oproti možnostem návrhu

²² ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 328.

²³ Dle ust. § 1 odst. 1 TŘ je *účelem trestního řádu upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni*.

²⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 538-539.

²⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 269-270.

poškozeného podle § 43 odst. 3 TŘ. Zatímco podle § 43 odst. 3 TŘ může poškozený uplatnit návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy a bezdůvodného obohacení, vztahuje se právní nástupnictví pouze na dva z těchto nároků, a to uplatnění nároku na náhradu škody a na vydání bezdůvodného obohacení. Durdík uvádí, že práva spojená s uplatněním nároku na náhradu nemajetkové újmy nepřecházejí na právního nástupce, neboť se jedná o nároky čistě osobnostního charakteru a tyto pak smrtí poškozeného zanikají.²⁶

Zde můžeme zmínit odlišnost od civilního práva, v ust. § 1475 odst. 2 OZ je uvedeno, že *pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci. Zatímco v civilním řízení by nárok na náhradu nemajetkové škody uplatněný již dříve poškozeným přešel na jeho právního nástupce,*²⁷ v adhezním řízení dojde dle Durdíka ve stejné situaci k zániku nároku.

Můžeme najít ale i jiné názory, Jelínek uvádí, že pokud dá právní nástupce jasně a srozumitelně najevo, že hodlá ve výkonu práv poškozeného pokračovat, právo na bolestné, náhradu za ztížení společenského uplatnění i další nároky osobní povahy smrtí poškozeného nezaniknou.²⁸ Stejně tak Pavelek²⁹ uvádí, že pokud bylo právo poškozeného uznáno nebo uplatněno u orgánu veřejné moci, pak podle § 1475 odst. 2 OZ smrtí poškozeného nezaniká a v plné výši se stává předmětem dědického řízení.

1.2 Adhezní řízení

Adhezní řízení je specifický typ řízení, probíhá však jako součást trestního řízení podle § 12 odst. 10 TŘ. Obsah adhezního řízení tvoří projednávání nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. Přestože se obsah adhezního řízení liší od obsahu trestního řízení, nejedná se o formálně či časově

²⁶ DURDÍK, Tomáš In DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 386. Srov. ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 304.

²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.4.2017, sp. zn. 25 Cdo 3556/2016.

²⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 270.

²⁹ PAVELEK, Ondřej. *Přechod nároku na bolestné a náhrady za ztížení společenského uplatnění: aktuální otázky*. Ad Notam 4/2017.

oddělenou část řízení. Adhezní řízení splývá s řízením před soudem zejména v oblasti dokazování.³⁰

Adhezní řízení představuje pro poškozeného alternativu k civilnímu řízení, v němž by jinak mohl uplatňovat svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Adhezní řízení má však poškozenému poskytnout lepší postavení v řízení před soudem, než jaké by mohl získat při uplatňování nároku pomocí soukromoprávní žaloby.

Oproti civilnímu řízení nevyžaduje adhezní řízení od poškozeného tak vysokou míru aktivity. Nejsou zde například požadovány výdaje ve formě soudního poplatku, upravena je i možnost bezplatného právního zastoupení podle § 51a TŘ. Díky tomu, že se o nároku poškozeného rozhoduje souběžně s rozhodováním o vině a trestu obžalovaného, dochází k rychlejšímu rozhodnutí o uplatněném nároku, řádným uplatněním nároku může také poškozený zabránit jeho promlčení.³¹

Oproti civilnímu procesu mívá poškozený usnadněnou důkazní situaci, neboť značnou část důkazního břemene za něj nesou orgány činné v trestním řízení. Ty podle zásady vyhledávací³² postupují tak, aby v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodování, vyhledaly a provedly důkazy, a aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.³³ Značnou výhodou tedy je, že pokud předmětná škoda či újma tvoří znak skutkové podstaty trestného činu, důkazní břemeno bude fakticky ležet na těchto orgánech.³⁴

Procesně se bude v adhezním řízení postupovat podle trestního řádu, kde je adhezní řízení upraveno především v ust. § 43 - § 45, § 206, § 228 a § 229 TŘ, analogii občanského soudního řádu není možné užít. Hmotněprávně se však bude o nároku poškozeného rozhodovat podle těch předpisů, o něž se nárok opírá. Škoda, nemajetková újma a bezdůvodné obohacení jsou pojmy vycházející ze soukromého práva, proto bude jako zdroj hmotného práva používán nejčastěji občanský zákoník. Může ale nastat

³⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 276.

³¹ PÚRY, František In: RŮŽIČKA, Miroslav, František PÚRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 455.

³² Ust. § 2 odst. 5 TŘ.

³³ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 93.

³⁴ KUČERA, Jiří. *Adhezní řízení a jeho vztah k civilnímu procesu*. *Trestněprávní revue* 9/2006.

situace, kdy se bude o nároku poškozeného rozhodovat v intencích zákoníku práce či zákona o veřejném zdravotním pojištění.³⁵

1.2.1 Podmínky přiznání nároku

Aby byl poškozenému v adhezním řízení přiznán nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, je třeba, aby poškozený postupoval podle ustanovení trestního řádu, zejména podle § 43 odst. 3 TŘ, a uplatnil nárok řádně a včas.

Vznik škody, nemajetkové újmy či bezdůvodného obohacení musí být vždy v příčinné souvislosti se skutkem, který je uveden v žalobním návrhu. Pokud by byla uplatňovaná újma způsobena jiným skutkem obviněného či nebyla v příčinné souvislosti se skutkem v žalobním návrhu, nebylo by možné poškozenému náhradu přisoudit.³⁶ Navrhovatel by v tomto případě ani neměl podle § 44 odst. 2 TŘ práva poškozeného.

Ust. § 43 odst. 3 TŘ k uplatnění nároku stanoví: *Poškozený je oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2); je-li sjednána dohoda o vině a trestu, je třeba návrh učinit nejpozději při prvním jednání o takové dohodě (§ 175 odst. 2). Z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje nebo z jakých důvodů a v jakém rozsahu se uplatňuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení je poškozený povinen doložit. O těchto právech a povinnostech musí být poškozený poučen. Nebyl-li by pro rozhodnutí o nároku poškozeného dostatečný podklad a nebrání-li tomu důležité důvody, zejména potřeba vyhlášení rozsudku nebo vydání trestního příkazu bez zbytečných průtahů, soud poškozenému sdělí, jakým způsobem může podklady doplnit a poskytne mu k tomu přeměřenou lhůtu, kterou mu zároveň určí.*

Podmínky přiznání nároku jsou tedy:

³⁵ KUČERA, Jiří. *Adhezní řízení a jeho vztah k civilnímu procesu*. Trestněprávní revue 9/2006.

³⁶ DURDÍK, Tomáš In DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017.

(a) Návrh byl učiněn

Adhezní řízení tvoří výjimku ze zásady oficiality, která stanoví, že *orgány činné v trestním řízení postupují z úřední povinnosti*.³⁷ Orgány činné v trestním řízení nemohou zahájit adhezní řízení z vlastní iniciativy, ale pouze pokud poškozený řádně a včas uplatní nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení podle § 43 odst. 3 TR.³⁸

Nárok je potřeba uplatnit takovým způsobem, aby tento úkon nevzbuzoval pochybnosti, že poškozený projevuje svoji vůli požadovat náhradu. *Za řádný návrh nelze považovat např. vyjádření poškozeného, že „...bude požadovat náhradu v plné výši či v plném rozsahu...“, „...se připojí s nárokem na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení ...“, „...se připojí s náhradou k trestnímu řízení až v řízení před soudem...“ apod. Za uplatnění nároku na náhradu škody nelze považovat ani pouhé předložení, např. vyčíslení škody či nemajetkové újmy, anebo vyjádření poškozeného, že mu vznikla škoda nebo byla způsobena nemajetková újma nebo bylo na jeho úkor získáno bezdůvodné obohacení v určité výši nebo rozsahu.*³⁹ Pokud však poškozený zašle bodové hodnocení svého zranění, v němž je újma na zdraví ohodnocena, a zároveň uvede, že se k „připojuje k náhradě škody“, toto pro řádné uplatnění nároku na náhradu škody postačí.⁴⁰

Soud je vázán nárokem na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, který poškozený uplatňuje ve svém návrhu. Nemůže poškozenému přiznat více, než ve svém návrhu požadoval, a to i když bylo v průběhu dokazování zjištěno, že by poškozenému by náleželo více než požaduje, může však přiznat méně. Poškozený může ale v průběhu řízení svůj nárok upřesňovat, a to do okamžiku, než se soud odebere k závěrečné poradě. Pokud tedy poškozený svůj nárok navýší podle provedených důkazů, soud může rozhodnout o přiznání tohoto zvýšeného nároku. Tímto principem se omezeno i příslušenství nároku.⁴¹

³⁷ Ust. § 2 odst. 4 TR.

³⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 27.

³⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 519.

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.5.2016, sp. zn. 25 Cdo 5168/2015.

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 286.

Příslušenstvím nároku jsou i úroky z prodlení, které může poškozený požadovat spolu s nárokem na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. Jejich výši může upřesnit až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě. Pro výpočet úroku z prodlení je nezbytné určit, kdy se dlužník (tedy obviněný) do prodlení dostal. *Při odpovědnosti za škodu podle občanského zákoníku je z hlediska počátku prodlení obviněného v trestním řízení obvykle rozhodné, kdy policejní orgán poté, co uznal vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující k podání obžaloby, umožnil obviněnému prostudovat spisy (§ 166 odst. 1 TŘ), pokud spis obsahuje řádně uplatněný nárok na náhradu škody, a obviněný se tak z obsahu spisu mohl o něm dozvědět. To nevylučuje, že obviněný měl možnost dozvědět se o této skutečnosti v odlišné době. Rozhodující je však vždy zjištění, kdy se projev vůle poškozeného dostal do sféry dispozice obviněného, čímž je třeba rozumět konkrétní a objektivní možnost obviněného seznámit se s obsahem jemu adresovaného požadavku poškozeného na náhradu škody.* ⁴²

Uplatnění nároku je podstatné i z hlediska promlčení nároku poškozeného. Řádně a včas podaný návrh poškozeného je uplatněním práva u orgánu veřejné moci, které vede ke stavení promlčecí lhůty podle ust. § 648 OZ.

(b) Návrh byl učiněn včas

Podle § 43 odst. 3 TŘ je třeba *návrh učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování*, § 206 odst. 2 TŘ stanoví, že *po přednesení obžaloby se předseda senátu dotáže poškozeného, zda navrhuje, aby obžalovanému byla uložena povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích způsobené trestným činem nebo k vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem a v jakém rozsahu. Nedostavil-li se poškozený k hlavnímu líčení a je-li jeho návrh obsažen už ve spise, předseda senátu přečte návrh ze spisu.*

Nejpozdějším okamžikem, kdy může poškozený návrh učinit, je tedy v hlavním líčení před začátkem dokazování, poškozený ovšem může svůj nárok uplatnit již dříve během přípravného řízení. Pokud poškozený uplatní svůj nárok v průběhu přípravného řízení, může se o tomto návrhu obviněný dozvědět ze spisu již před hlavním líčením. Pokud však vyčká až do hlavního líčení, může být obviněný vyslechnut k nároku poškozeného podle § 207 odst. 1 TŘ, aniž by si byl předem vědom, že bude poškozený nějaký nárok vůbec uplatňovat.

⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7.8.2013, sp. zn. 8 Tdo 569/2013.

Beranová považuje uplatnění nároku v tak pokročilém stadiu trestního řízení za problematické, neboť omezuje možnost obžalovaného účinně se hájit proti návrhu poškozeného. *Obviněný by však měl mít možnost hájit se nejen proti obžalobě státního zástupce, ale také proti návrhu poškozeného v adhezním řízení. Předpokladem důkladné obhajoby je, že se obviněný o návrhu poškozeného dozví ještě v přípravném řízení, tj. v rámci prostudování spisů a učinění návrhů na doplnění dokazování.*⁴³

(c) Návrh byl učiněn vůči určité osobě

Poškozený musí uplatnit svůj návrh vůči určitému obviněnému. Tento požadavek je klíčový především v situacích, kdy se vede společné řízení proti více obviněným podle § 20 TŘ. Zde je potřeba návrh včas formulovat přesně co do osob, vůči kterým poškozený svůj návrh uplatňuje. Není možné, aby poškozený uplatnil svůj nárok nejprve pouze proti jednomu z obviněných a až v průběhu dokazování svůj návrh rozšířil i na další obviněné. O této rozšířené části nároku by pak soud musel rozhodnout tak, že v tomto rozsahu se návrh k hlavnímu líčení nepřipouští (ust. § 206 odst. 3 a 4 TŘ), neboť jej poškozený učinil opožděně.⁴⁴

(d) Návrh byl učiněn poškozeným nebo jinou oprávněnou osobu jeho jménem

Návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení může uplatňovat pouze poškozený, kterému náleží práva podle § 43 odst. 3 TŘ a může tedy mít postavení subjektu adhezního řízení. Pokud vystupuje za poškozeného jiná osoba, je třeba, aby toto zastoupení či právní nástupnictví bylo v souladu s trestním řádem (kapitola 1.1.2 a 1.1.3 c) a d) této práce).

(e) Z návrhu byl patrný důvod a výše uplatňovaného nároku

Obligatoří náležitostí návrhu je podle ust. § 43 odst. 3 TŘ i důvod a výše uplatňovaného návrhu.

Podle soudní praxe postačuje k označení důvodu nároku prostý odkaz poškozeného na skutek uvedený v žalobním návrhu s uvedením, že tímto skutkem mu byla způsobena škoda či nemajetková újma či že se tímto skutkem pachatel na úkor

⁴³ BERANOVÁ, Andrea. *Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda*. Trestněprávní revue 10/2016.

⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 520.

poškozeného bezdůvodně obohatil. K výši uplatňovaného nároku pak poškozený může uvést přesnou částku či minimální výši škody, nemajetkové újmy či získaného bezdůvodného obohacení. Částku může poškozený upravovat, dokud se soud neodebere k závěrečné poradě. Nebylo by však dostačující, pokud by se poškozený ve svém návrhu omezil na tvrzení, že „...žádá bolestné ve výši, jak bude určena jeho ošetřujícím lékařem...“, „...žádá náhradu škody, ale výši dosud nezná...“, „...požaduje způsobenou nemajetkovou újmu nebo získané bezdůvodné obohacení ve výši či rozsahu, jak budou soudem zjištěna...“, apod.⁴⁵

(f) Poškozený doložil důvod a výši uplatňovaného nároku

Zatímco v civilním řízení je povinností žalobce, aby tvrdil, že mu byla jednáním žalovaného způsobena určitá a přesně specifikovaná škoda, a aby vůči svému tvrzení unesl i důkazní břemeno, tedy prokázal, že mezi protiprávním jednáním žalovaného a způsobenou škodou je příčinná souvislost, v trestním řízení nelze hovořit o formálním důkazním břemenu na straně poškozeného. Postavení poškozeného jakožto subjektu adhezního řízení se ale může pozici žalobce v civilním řízení značně podobat, neboť důvod a výši uplatňovaného nároku je potřeba doložit doklady, odbornými vyjádřeními či znaleckým posudkem.⁴⁶

Dle ust. § 43 odst. 3 TŘ má poškozený povinnost prokázat vznik škody, nemajetkové újmy či bezdůvodného obohacení, tato povinnost však leží i na orgánech činných v trestním řízení, které v souladu se zásadou vyhledávací postupují tak, *aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí*. Je však třeba, aby se tak dělo za součinnosti stran trestního řízení; pokud by v adhezním řízení poškozený nedoložil některé listiny či nenavrhnul určité důkazní prostředky, které by mohly pomoci při ohodnocení věci, stanovení přesné výše škody (případně nemajetkové újmy či bezdůvodného obohacení) by bylo pro orgány činné v trestním řízení nesnadné.⁴⁷

Význam výše újmy a bezdůvodného obohacení pro orgány činné v trestním řízení leží především ve skutečnosti, že tyto jsou mnohdy zákonnými znaky trestného činu.

⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 520.

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 288.

⁴⁷ Tamtéž.

Jejich určení je tak nezbytné pro právní kvalifikaci stíhaného skutku či určení, zda byl skutek spáchán v jeho základní či kvalifikované skutkové podstatě. Pokud však újma či bezdůvodné obohacení nejsou zákonným znakem skutkové podstaty a jejich význam je omezen jen na rozhodování o návrhu poškozeného v adhezním řízení, bude zjišťování a dokazování orgánů limitováno potřebami trestního stíhání.⁴⁸ Tvrzení a prokázání požadovaných skutečností tedy náleží poškozenému a soudy nemají povinnost prokazovat je nad rámec, který by byl v rozporu s požadavkem na rychlost a hospodárnost trestního řízení.⁴⁹

Zároveň nemusí být vždy zájmy orgánů činných v trestním a řízení a zájmy poškozeného shodné. Jak bylo uvedeno výše, poškozený je stranou trestního řízení, která je samostatná a nezávislá⁵⁰, poškozený se může oproti tvrzení orgánů trestního řízení odchylovat například ve výši požadované náhrady či právního důvodu způsobené škody.⁵¹

Poškozený může své podklady doplňovat v průběhu trestní řízení, není nutné, aby označil důkazy již ve svém návrhu na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení. Pokud by však další dokazování podstatně protáhlo trestní řízení, soud podle § 229 odst. 1 TŘ *odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních či na řízení před jiným příslušným orgánem.*

Pokud však není pro rozhodnutí o nároku poškozeného dostatečný podklad a nebrání-li tomu důležité důvody, kterými jsou zejména potřeba vyhlášení rozsudku nebo vydání trestního příkazu bez zbytečných průtahů, může soud dle ust. § 43 odst. 3 sdělit poškozenému, jakým způsobem může podklady doplnit, a poskytnout mu k tomu přiměřenou lhůtu, kterou mu zároveň sdělí.

Šámal, Růžička a Zezulová uvádějí, že *toto poučení může být vzhledem k zákonné dikci konkrétní, a proto může být v tomto poučení uvedeno, jaké důkazy má poškozený předložit (například listinné důkazy nebo znalecký posudek).*⁵²

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1331-1332.

⁴⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 9.8.2016, sp. zn. I. ÚS 3456/15.

⁵⁰ Viz kapitola 1.3 této práce.

⁵¹ ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 288.

⁵² ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 289.

Podle autorky může být takto konkrétně formulované poučení pro poškozeného klíčové. Poškození musejí často pro dokázání způsobené újmy dokládat znalecké posudky, jejichž cena se může pohybovat v jednotkách i desítkách tisíc korun českých,⁵³ podle složitosti daného případu. Poškozený má sice v případě (byť i částečného) úspěchu ve věci dle ust. § 154 odst. 1 TŘ právo, aby odsouzenému *byla uložena povinnost nahradit poškozenému náklady potřebné k účelnému uplatnění tohoto nároku v trestním řízení, včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce*, do tohoto rozhodnutí však nese náklady na znalecký posudek sám. Nadto je potřeba, aby poškozený k tomuto rozhodnutí podal po právní moci rozsudku návrh, jinak tento nárok zaniká.⁵⁴ Pro poškozeného, který nemá možnost žádat, aby náklady na znalecký posudek nesl stát dle § 151a TŘ, tak může být okamžitá výloha na znalecký posudek příliš vysoká a může pro něj být neúnosné nechat znalecký posudek vypracovat, když není ani přesvědčen, že ho soud bude bezpodmínečně vyžadovat. Pokud by však byl soudem včas poučen, že bez daného posudku bude se svým nárokem odkázán na civilní řízení, mohl by učinit informované rozhodnutí. Tento přístup je v souladu se zásadou plného uplatnění práv poškozeného podle § 2 odst. 15 TŘ.

Ovšem i takto konkrétně formulované poučení může být pro poškozeného problematické. Soud sice může poškozeného poučit, že by bylo možno při prokázání viny a příčinné souvislosti se způsobenou újmou zvažovat přiznání nároku v případě, že by poškozený předložil znalecký posudek, avšak bude i nadále postupovat v řádném vedení trestního řízení. Může tak dojít k situaci, že trestní soud rozhodne o vině obžalovaného dříve, než bude znalecký posudek zadáný poškozeným vyhotoven a předložen soudu, aby se tak zamezilo podstatnému protahování řízení. V takovém případě bude poškozený se svým nárokem odkázán na civilní řízení podle § 229 odst. 1 TŘ, ač postupoval v souladu s poučením soudu.

1.2.2 Druhy nároků

Od novely provedené do trestního řádu zákonem č. 181/2011 Sb., se může poškozený domáhat v adhezním řízení náhrady škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. Poškozený může tedy ve svém návrhu uplatňovat jeden či více nároků, o každém nároku bude však soud rozhodovat samostatným výrokem. *O nárocích*

⁵³ Dle ust. § 2 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti 504/2020 Sb., o znalečném, náleží znalci za každou hodinu práce účelně vynaložené na výkon znalecké činnosti odměna ve výši 300-450 Kč.

⁵⁴ Dle ust. § 155 odst. 4 TŘ.

*na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy v penězích, jakož i vydání bezdůvodného obohacení lze rozhodnout i vedle sebe, avšak každý z těchto nároků má své vlastní zákonné opodstatnění, a proto výroky o těchto samostatných nárocích jsou výroky oddělitelnými.*⁵⁵

Trestní soud však musí pečlivě rozlišovat, o který nárok se z hmotněprávního hlediska jedná, tedy zda jde o náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení. Jaký nárok poškozený uplatňuje, musí soud vyřešit již v počátku hlavního líčení při uplatnění nároku poškozeným.⁵⁶

O uplatnění nároku pak trestní soud rozhoduje podle hmotného práva, které upravuje náhradu škody, bude se tedy jednat o předpisy jiné povahy než trestní. Nejčastěji bude trestní soud rozhodovat podle občanského zákoníku.⁵⁷ Ustanovení občanského zákoníku o obecné náhradě škody (či nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení) se však užije pouze tehdy, pokud se na daný případ nevztahuje zvláštní hmotněprávní předpis, který speciálně upravuje odpovědnost za škodu pro tento konkrétní případ.⁵⁸

(a) Škoda

*Za majetkovou škodu v širším smyslu se pro účely náhrady škody považuje újma, která nastala v majetkové sféře poškozeného, je objektivně vyjádřitelná v penězích a reprezentuje majetkové hodnoty, které je třeba vynaložit, aby došlo k uvedení do původního stavu.*⁵⁹

Za škodu tak není považováno pouze ztenčení majetku poškozeného, ale i další zásahy do majetkové sféry poškozeného. Rozsah, který se bude poškozenému odškodňovat, pak bude vymezen v příslušných hmotněprávních předpisech. Oproti jiným předpisům lze v trestním řízení náhradu škody podle § 43 odst. 3 TŘ požadovat a uložit pouze v penězích.

⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19.6.2013, sp. zn. 8 Tdo 46/2013.

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18.10.2018, sp. zn. 6 Tdo 1017/2018.

⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7.7.2011, sp. zn. 4 Tdo 460/2011.

⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.6.2007, sp. zn. 7 Tdo 676/2007.

⁵⁹ ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 269.

Majetkovou škodou způsobenou trestným činem se podle trestního řádu (od novelizace provedené zákonem č. 59/2017 Sb.) rozumí i dlužné výživné, jde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy. Touto novelizací tak zákonodárce překonal do té doby platnou judikaturu, která stanovila, že v případech uplatnění nároku na dlužné výživné soud rozhodne podle § 206 odst. 4 TŘ, tedy že se poškozený uplatňující nárok spočívající v dlužném výživném k hlavnímu líčení nepřipouští.⁶⁰

(b) Nemajetková újma

*Nemajetkovou újmou se rozumí příkoří zasahující do osobní sféry poškozeného, zejména zásah do osobních zájmů poškozeného v psychické rovině, intimní sféře, rodinných vztazích apod.*⁶¹

Nemajetková újma je tedy újma, která postihuje poškozeného v jiné než majetkové sféře. Je třeba, aby poškozenému vznikla v přímé příčinné souvislosti s trestným činem v žalobním návrhu. Zatímco podle hmotněprávních předpisů je možné odčinění nemajetkové újmy pomocí nepeněžitě reparace, v trestním řízení lze stejně jako u majetkové škody v souladu s § 43 odst. 3 TŘ rozhodnout o její náhradě pouze v penězích.

Na nemajetkovou újmu se vztahují stejná pravidla jako pro majetkovou škodu. Je třeba v souladu s ust. § 43 odst. 3 TŘ přesně vymezit důvod a výši nároku uplatňovaného poškozeným, případně dle hmotněprávního předpisu přesně vymezit jednotlivé újmy, které byly poškozenému způsobeny, a určit, do jakých oblastí života bylo poškozenému zasaženo, není možné pouze odkázat na obsah spisu. Stejně tak je potřeba v návrhu již přesně specifikovat částku (nebo určit minimální hodnotu), které se poškozený domáhá.⁶²

(c) Bezdůvodné obohacení

Dle ust. § 2991 odst. 2 OZ se bezdůvodně obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadá, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit

⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 270.

⁶¹ DURDÍK, Tomáš In DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017.

⁶² Tamtéž.

sám. Podle ust. § 2991 odst. 1 OZ ten, kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatil, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.

V trestním řízení se bude vydání bezdůvodného obohacení týkat především trestných činů legalizace výnosů z trestné činnosti dle ust. § 216 TZ a legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti dle ust. § 217 TZ,⁶³ může přicházet v úvahu i například u trestného činu podvodu dle ust. § 209 TZ, kde půjde o vrácení podvodně vylákaných plateb.⁶⁴

Oproti náhradě majetkové škody či nemajetkové újmy zákon pro vydání bezdůvodného obohacení nestanoví, že může být poškozenému přisouzeno pouze v penězích.

1.2.3 Nepřipuštění k hlavnímu líčení

Ustanovení trestního řádu upravující nepřipuštění poškozeného k hlavnímu líčení stanoví postup soudu pro ty případy, kdy v postavení poškozeného vystupuje osoba, které toto postavení nepřísluší, nebo pokud poškozený vykonává některá práva, ke kterým není oprávněn.

Soud tak může rozhodnout pouze pokud bude zcela zřejmé, že nárokující osoba postavení poškozeného nemá nebo že poškozenému nenáleží všechna práva, kterých se domáhá. Při přetrvávajících pochybnostech je potřeba nárokujícího posuzovat jako poškozeného a k hlavnímu líčení ho připustit.⁶⁵

Ustanovení § 206 odst. 3 TŘ stanoví, že *uplatňuje-li práva poškozeného osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší, vysloví soud usnesením, že onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští*. Soud tedy konstatuje, že nárokující osoba nemá postavení poškozeného a nepřísluší jí žádná práva poškozeného, tedy že nesplňuje podmínky poškozeného uvedené v § 43 odst. 1 TŘ nebo že si nárokuje postavení poškozené v rozporu s § 43 odst. 2 TŘ.

V ust. § 206 odst. 4 TŘ pak zákon dále stanoví, že *podle odstavce 3 postupuje soud také tehdy, brání-li účasti poškozeného okolnosti uvedené v § 44 odstavci 2 a 3*.

⁶³ DURDÍK, Tomáš In DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017.

⁶⁴ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, Petr VOJTEK a Lenka TESKA ARNOŠTOVÁ. *Zdravotnictví a právo*. V Praze: C.H. Beck, 2016, s. 422.

⁶⁵ PÚRY, František In: RŮŽIČKA, Miroslav, František PÚRY a Jana ZEŽULOVÁ. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 466.

Pokud soud rozhodne podle tohoto ustanovení, poškozený může dál vykonávat svá procesní práva jakožto strany trestního řízení, nepřipuštěn je do hlavního líčení pouze co do nároku podle § 43 odst. 3, nestane se tedy subjektem adhezního řízení.

Zákon zde odkazuje na ust. § 44 odst. 3 TŘ, který stanoví, že návrh nelze podat, *pokud už bylo o návrhu rozhodnuto v občanskoprávním nebo v jiné příslušném řízení* a na § 44 odst. 2 TŘ, který v současné právní úpravě vymezuje, že *je-li počet poškozených mimořádně vysoký, může být rozhodnuto, že poškození mohou svá práva uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce*. Šámal ale uvádí, že odkaz na § 44 odst. 2 TŘ je pozůstatkem dřívější právní úpravy, původní ustanovení § 44 odst. 2 umožňovalo, aby v řízení o trestných činech náležejících v prvním stupni do příslušnosti krajského soudu rozhodl tento soud o účasti poškozeného podle povahy projednávané věci. Toto ustanovení bylo s účinností od 23. 3. 2001 zrušeno nálezem Ústavního soudu⁶⁶, a až posléze nově formulováno ve znění, že určití poškození mohou svá práva uplatňovat pouze prostřednictvím společného zástupce. Pokud však poškozený uplatnil svůj nárok individuálně ještě před zvolením společného zmocněnce, není vyloučeno, že soud bude v hlavním líčení rozhodovat o takto uplatněném nároku.⁶⁷

Soud může ale rozhodovat také podle analogie § 206 odst. 4, a to zejména když⁶⁸

- byl nárok uplatněn opožděně,
- obviněný již nahradil poškozenému celou škodu nebo nemajetkovou újmu nebo vydal celé bezdůvodné obohacení,
- obviněný uzavřel s poškozeným dohodu o náhradě a o této dohodě byl pořízen notářský zápis a obviněný svolil s jeho vykonatelností,
- poškozený požaduje náhradu majetkové škody nebo nemajetkové újmy jinak než v penězích.

Rozhodnutí soudu o tom, že poškozený nemůže uplatňovat svůj nárok v trestním řízení není překážkou, aby poškozený mohl uplatnit nárok v občanskoprávním nebo v jiném příslušném řízení.

⁶⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 31.1.2001, sp. zn. Pl. ÚS 6/2000.

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2598, srov. PÚRY, František In: RŮŽIČKA, Miroslav, František PÚRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 469.

⁶⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2594-2595.

1.2.4 Rozhodování soudu prvního stupně

O nároku poškozeného rozhoduje soud jen tehdy, je-li řízení ukončeno vyhlášením rozsudku či vydáním trestního příkazu.

Pokud však již soud rozhodl podle ust. § 206 odst. 3 nebo 4 TŘ nebo podle jejich analogie nepřipustil poškozeného k hlavnímu líčení, či pokud se poškozený vzdal svých procesních práv podle § 43 odst. 5 TŘ, soud nebude v rozsudku či trestním příkazu o nároku poškozeného rozhodovat.

Nárok je možné přiznat pouze v odsuzujícím rozsudku, kterým je obžalovaný uznán vinným ze spáchání trestného činu, který je v příčinné souvislosti s nárokem poškozeného. Povahu odsuzujícího rozsudku má i trestní příkaz a schvaluje se jím i dohoda o vině a trestu. Není podstatné, zda byl obviněnému uložen trest či ochranné opatření, či jaký trest nebo v jaké výši. Soud může od potrestání obžalovaného upustit, toto však nebude mít vliv na výrok týkající se nároku poškozeného.⁶⁹

Pokud soud uzná obžalovaného vinným pro trestný čin, kterým způsobil poškozenému majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu nebo kterým se na úkor poškozeného bezdůvodně obohatil, rozhodne o nároku jedním z těchto způsobů:

- a) podle ust. § 228 odst. 2 TŘ uloží obžalovanému, aby poškozenému zcela či částečně nahradil majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu v penězích nebo aby vydal bezdůvodné obohacení,
- b) podle ust. § 229 odst. 1 TŘ soud odkáže poškozeného s celým uplatněným nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem, pokud není podle výsledků dokazování pro vyslovení povinnosti o nároku podklad a bylo by třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení,
- c) podle ust. § 229 odst. 1 TŘ odkáže soud poškozeného se zbytkem uplatněného nároku na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před příslušným orgánem se zbytkem jeho nároku, jestliže mu nárok z jakéhokoli důvodu přizná jen z části.

⁶⁹ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 90.

Zproští-li soud obžalovaného obžaloby, odkáže vždy poškozeného podle ust. § 229 odst. 3 TŘ s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.

Soud nemůže z žádného důvodu zamítnout návrh poškozeného, a to ani v jeho části. Pokud je soud toho názoru, že nárok poškozeného nevznikl či že nebyl prokázán, může vždy pouze vyslovit, že poškozeného odkazuje na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným orgánem.⁷⁰

1.2.5 Opravné prostředky

Poškozený, který uplatnil nárok, může napadnout rozsudek soudu prvního stupně odvoláním pouze pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení podle § 246 odstavec 1 písmeno d) trestního řádu. Napadat rozsudek pak může také podle § 246 odstavec 2 TŘ *také proto, že takový výrok učiněn nebyl, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí.*

Pokud však v řízení rozhodoval samosoudce vydáním trestního příkazu, není poškozený oprávněn k podání řádného opravného prostředku. Proti trestnímu příkazu se dle trestního řádu podává jako opravný prostředek odpor. Pokud je odpor podán, trestní příkaz je zrušen a samosoudce nařizuje podle § 314g odst. 2 TŘ ve věci hlavní líčení. Podat odpor mohou pouze obviněný, osoby, které jsou oprávněny podat v jeho prospěch odvolání, a státní zástupce, poškozený není k podání odporu oprávněn. Poškozenému tak nenáleží tytéž práva jako v případě odvolání. Šámal uvádí, že *omezení poškozeného v tomto právu vyplývá z faktu, že pokud by podal odpor pouze on, nabyly by oddělitelné výroky o vině a trestu právní moci a další trestní řízení by bylo konáno pouze o náhradě škody, což není v souladu s účelem trestního řízení.*⁷¹

Poškozený není oprávněn podat dovolání podle § 265d TŘ a ke stížnosti pro porušení zákona či návrhu na obnovu může učinit pouze podnět.⁷²

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel, ZEŽULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav In: GRÍVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 636.

⁷¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7. dop. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3591.

⁷² PŮRY, František In: RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEŽULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 477.

2. Náhrada nemajetkové újmy

Nemajetková újma se oproti škodě neprojevuje ve snížení majetku poškozeného, naopak, můžeme ji blíže vymezit jako újmu, která vzniká v důsledku zásahu do osobnostních práv, je smyslově vnímatelná a negativně se projevuje ve sféře poškozeného.⁷³

U nemajetkové újmy není z povahy věci možné uvedení do předešlého stavu, je proto třeba poskytnout poškozenému peněžitou kompenzaci. Účelem je vyrovnat strádání poškozeného tak, aby si díky nabytým prostředkům zpříjemnil či usnadnil život. Přestože by kompenzace měla plně vyvážit utrpěnou újmu, je nemajetková újmu vždy jen těžko měřitelná a není možné ji nikdy zcela exaktně převést na peníze.⁷⁴

2.1 Náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví

Ublížení na zdraví dle občanského zákoníku je širším pojmem než ublížení na zdraví dle trestního zákoníku. Zahrnuje zásah do fyzické či psychické integrity poškozeného, kdy dochází k porušení normálních tělesných či duševních funkcí.⁷⁵

Hlavním účelem náhrady újmy na zdraví je reparace a satisfakce vůči poškozenému. Výše její náhrady má tak tyto funkce vyjadřovat, zároveň by měla odpovídat v co nejširší míře veřejnému mínění a být akceptovatelná pro odborníky i laiky. Nadto je vždy třeba při určení výše náhrady přihlížet i k ekonomickým možnostem potenciálního plátce. Není možné nastavit odškodnění nereálně vysoká a nechat bez povšimnutí, že za takových okolností by zpravidla docházelo k ekonomické likvidaci škůdců či k jejich demotivaci částku vůbec splácet.⁷⁶ Je třeba brát v úvahu, že poškozením zdraví vzniká poškozenému často nejen nemajetková újma, ale i újma na majetku. Škůdce pak musí uhradit oba tyto nároky.

⁷³ ELIÁŠ, Karel. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 257.

⁷⁴ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, Petr VOJTEK a Lenka TESKA ARNOŠTOVÁ. *Zdravotnictví a právo*. V Praze: C.H. Beck, 2016, s. 361.

⁷⁵ BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1706.

⁷⁶ ŽĎÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe, s. 14-15.

2.1.1 Právní úprava náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví

(a) Nemajetková újma dle občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

Občanský zákoník z roku 1964 hovořil o bolestném a ztížení společenského uplatnění jako o náhradě škody na zdraví. Existovaly tak názory, že zatímco bolestné a ztížení společenského uplatnění je škodou vzniklou poškozenému, nemajetkovou újmu je pouze újma na osobnostních právech podle § 13 odst. 2 OZ1964.⁷⁷

Výše náhrady nemajetkové újmy měla být upravena podle § 444 odst. 2 OZ1964 vyhláškou, která by stanovila, do jaké výše lze poskytnout náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění. Výpočet částky tak vycházel od počátku účinnosti občanského zákoníku z vyhlášky č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, a s účinností od 1.1.2002 z vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění; tyto vyhlášky se často označují jako „náhradové vyhlášky“.

Náhrada za bolest se poskytovala za způsobenou újmu na zdraví, ale i za bolesti vyvolané léčbou, bolest v sobě zahrnovala tělesné i psychické strádání poškozeného vyvolané ublížením na zdraví.⁷⁸

Lékař tak nejprve stanovil, o jaké poranění se u poškozeného jedná a podle náhradové vyhlášky stanovil počet bodů, které za toto zranění náležejí. Každý bod se pak vynásobil hodnotou bodu, která byla stanovena v českých korunách a během let se zvýšila.⁷⁹ Toto bodové ohodnocení mohl nejprve lékař zvýšit až o 100 %, pokud se domníval, že jsou dány okolnosti hodné zvláštního zřetele. Náhrada mohla být dále ještě zvyšována soudem podle jeho uvážení, přičemž neexistovala maximální hranice zvýšení. Vzhledem k tomu, že k navýšení neexistoval jednotný přístup a bylo možné zvyšovat náhradu o několik násobků, a dokonce i o desetinásobky, rozhodnutí jednotlivých soudů se značně lišila.⁸⁰

⁷⁷ ŽĎÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe, s. 1.

⁷⁸ ŽĎÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe, s. 3.

⁷⁹ Podle vyhlášky č. 32/1965 Sb. činila hodnota jednoho bodu 30 Kč, vyhláška č. 440/2001 Sb. zvýšila hodnotu jednoho bodu na 120 Kč.

⁸⁰ VÍTOVÁ, Blanka. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 297: metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Olomouc, 2015, s. 223.

Náhrada za ztížení společenského uplatnění se poskytovala, pokud poškozený utrpěl následky, které měly trvale nepříznivý vliv na jeho život. I ztížení společenského uplatnění bylo založeno na bodovém systému.

Soudce je dle čl. 95 odst. 1 Ústavy vázán výhradně zákonem, Ústavní soud potvrdil, že obecné soudy mohly náhradovou vyhlášku jako protiústavní vůbec neaplikovat a o výši odškodnění rozhodnout výhradně podle okolností konkrétní věci.⁸¹

Význam předcházející právní úpravy nespočívá pouze v tom, že byla určitým zdrojem inspirace pro současnou právní úpravu. Někteří autoři se domnívají, že má význam i pro komparaci výše náhrad. Vzhledem k tomu, že před účinností nové právní úpravy bylo proklamováno, že náhrady za újmu na zdraví se zvýší, měl by poškozený vždy srovnat, zda tomu tak v jeho případě skutečně je, a pokud by byl přesvědčen, že podle stávající úpravy se mu dostane nižšího zadostiučinění než podle OZ1964, měl by toto zjištění uplatnit před soudem.⁸²

(b) Nemajetková újma dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

V současném občanském zákoníku není nemajetková újma jednoznačně definována. Její úprava vychází primárně z ust. § 2956 OZ, které stanoví, že pokud bylo člověku zasaženo do jeho přirozených práv, bude mu odčiněna nemajetková újma. Za nemajetkovou újmu se podle tohoto ustanovení považují i duševní útrapy.

Duševní útrapy jsou stav, kdy pocíťované negativní následky zásahu do přirozeného práva jsou pro poškozeného natolik silné, že je není možné považovat za běžný diskomfort, ale za bolest v psychické sféře.⁸³ Mohou být způsobeny tělesným zraněním, ale nemusí na něj mít přímou vazbu.⁸⁴

Ust. § 2958 OZ stanoví, že *při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy, vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i*

⁸¹ Nález Ústavního soudu ze dne 16.10.2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05.

⁸² VÍTOVÁ, Blanka. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 297: metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Olomouc, 2015, s. 225.

⁸³ VOJTEK, Petr a František PÚRY. *Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy*. Soudní rozhledy [online]. 2017(11-12) [cit. 2021-6-11].

⁸⁴ BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1701.

ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

Dle OZ tak tvoří náhradu při ublížení na zdraví tři samostatné kategorie nároků. Je to náhrada za bolest, ztížení společenského uplatnění a náhrada za další nemajetkové újmy. Tyto nároky mohou vznikat a zanikat samostatně, promlčecí doba běží pro každý dílčí nárok zvlášť.⁸⁵

Kategorie dalších nemajetkových újem je oproti úpravě v OZ1964 nová. Účelem náhrady podle nového občanského zákoníku je poskytnout poškozenému dostatečnou náhradu za veškeré prožité či přetrvávající utrpení, které mu bylo způsobeno na přirozených právech, tedy i za duševní útrapy. Právě kategorie dalších nemajetkových újem má doplnit striktně vymezené kategorie bolestného a ztížení společenského uplatnění, aby poškozený mohl dosáhnout celkového a úplného odškodnění.⁸⁶ Někteří autoři se ale domnívají, že nejasné vymezené této kategorie je zdrojem výkladových obtíží.⁸⁷

Pro výši náhrady nemajetkové újmy stanoví občanský zákoník dvě základní vzájemně se prolínající pravidla, újma má být odčiněna tak, aby byly plně vyváženy vytrpěné bolesti a pokud to není možné, zadostiučinění má být přisouzeno podle zásad slušnosti. Zatímco v případech, kdy by bylo možné utrpení poškozeného objektivně kvantifikovat, by se plně uplatnil první způsob, čím více je posuzování subjektivní, tím více se uplatní hledisko slušnosti. Zásady slušnosti v sobě zahrnují ohleduplnost k oběti, akceptaci možného nadhodnocení výše náhrady i pečlivé posuzování okolností případu.⁸⁸

Body 237. a 238. závěrečných ustanovení § 3080 OZ byla zrušena vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, rozhodování o výši náhrady nemajetkové újmy připadlo plně soudům. Důvodová zpráva k občanského zákoníku uvádí, že *rozhodnutí jednotlivého právního případu náleží jen soudci a zákonodárna moc, natož moc výkonná nemá v působnosti nařizovat soudu, jak má*

⁸⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

⁸⁶ BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1705.

⁸⁷ MALIŠ, Daniel. *Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví?* Bulletin advokacie [online]. 2019(3) [cit. 2021-6-11].

⁸⁸ BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1710.

jednotlivý případ rozhodnout. Soukromý život je nekonečně variabilní a snaha po jeho nivelizaci v záležitostech tak navýsost individuálních jako bolest, důsledky újmy na zdraví pro další budoucnost postiženého nebo ztráta blízkého člověka není důvodná.⁸⁹

Zrušením systému náhradových vyhlášek došlo k radikální změně, kdy byla po mnoha desetiletích opuštěna zavedená systematika pro náhradu újmy pomocí podrobných sazebníků. Výše náhrady byla ponechána jednotlivým soudům, aby rozhodovaly podle zásad slušnosti a snažily se dosáhnout plného vyvážení vytrpěné bolesti.

(c) Metodika NS k náhradě nemajetkové újmy

*Důvodová zpráva k občanskému zákoníku však uvádí, že pokud *pociťují někteří představitelé soudní moci potřebu tabulek, vzorců nebo klíčů speciálně pro tyto účely, nic nebrání tomu, aby se soudní praxe sama shodla na zásadách, podle nichž bude postupováno.*⁹⁰*

Nejvyšší soud zareagoval na nastalou situaci a pod vedením senátu 25 Cdo došlo k vytvoření Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku), kterou publikoval ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 63/2014. Metodiku vzalo dne 12.3.2014 na vědomí občanskoprávní a obchodněprávní kolegium Nejvyššího soudu.

Na přípravě Metodiky se podíleli nejen zástupci justice, ale i Společnost medicínského práva, zástupci pojistitelů a dalších odborníků v oblasti práva i medicíny.⁹¹ Jako možný nepoměr můžeme uvést, že v hlavní pracovní skupině byl pouze jeden advokát, jenž se zabýval uplatňováním nároků poškozených.⁹²

Metodika upravuje pouze stanovení výše bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění. Nevěnuje se ani nové kategorii občanského zákoníku upravující další nemajetkové újmy, ani zadostiučinění za usmrcení či zvláště závažné ublížení na zdraví osob blízkých.

⁸⁹ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.* [online]. [cit. 11. 6. 2021] k § 2951 až § 2971.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví.* V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe, s. 8.

⁹² VÍTOVÁ, Blanka. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 297: metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví.* Olomouc, 2015, s. 224.

Nejvyšší soud v Metodice uvádí, že důvodem pro vypracování tohoto materiálu byla především snaha o zachování právní jistoty, neboť zrušením náhradových vyhlášek hrozí naprosto nepředvídatelná situace, kdy nebude zachováno právo poškozeného ukotvené v ust. § 13 OZ, tedy aby bylo zachováno důvodné očekávání toho, kdo se domáhá právní ochrany, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích. Pojmy zásad slušnosti a plného vyvážení vytrpěné újmy považuje Nejvyšší soud za příliš vágní na to, aby poskytly soudům dostatečná kritéria pro rozhodovací praxi.⁹³

Metodiku Nejvyššího soudu nelze považovat za právně závaznou, i sami tvůrci poukazují, že se jedná o doporučující materiál, který vyjadřuje shodný názor širší právnické veřejnosti a který má poskytnout rozhodovací praxi soudů systematiku zdravotních újem, tak aby byla naplněna zásada slušnosti vymezená v ust. § 2958 OZ.⁹⁴

Ústavní soud označuje Metodiku za *nezávazné vodítko* a dodává, že při odčinění újmy je třeba vždy vycházet z *dokazování s náležitým zřetelem k okolnostem konkrétní věci*.⁹⁵ Metodika má tedy svojí systematikou, objektivizací a medicínskou klasifikací vytrpěných újem na zdraví přispět k tomu, aby byl dodržen zákonný princip slušnosti, ale i požadavek legitimního očekávání.⁹⁶

Metodika tak pouze poskytuje možný výklad pojmu slušnosti, který bez dalšího upřesnění stanoví zákonná díkce. Jedná se jen o pomocný materiál, částku určenou dle Metodiky je potřeba individualizovat tak, aby byla především naplněna zákonná zásada slušnosti, tak jak jí rozumí soud.⁹⁷

Zároveň nelze Metodiku v současné podobně považovat za konečnou verzi. O úpravě metodiky se hovořilo už v roce 2019. Revize by měla sloužit k odstranění chyb a nedostatků, je ale vedena i snahou o přiblížení k pracovněprávní úpravě.⁹⁸

⁹³ Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014 sp. zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). In Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 6/2014. Část A. Preambule.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 2.2.2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15.

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.1.2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016.

⁹⁷ TOMEŠOVÁ, Jana. *Použití Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví a znalecké posudky k nemajetkové újmě dle judikatury*. Právní prostor [online]. [cit. 2021-6-11].

⁹⁸ *Ministerstvo chce upravit metodiku Nejvyššího soudu k nemajetkové újmě*. Česká justice [online]. [cit. 2021-6-11].

(d) Nemajetková újma v pracovněprávních vztazích

Občanský zákoník není jediným soukromoprávním předpisem, který upravuje náhradu nemajetkové újmy. Pokud bude existovat zvláštní úprava, která bude na případ dopadat, bude se používat primárně před obecnou úpravou obsaženou v občanském zákoníku.⁹⁹

Kromě zákoníku práce upravuje náhradu nemajetkové újmy při výkonu závislé práce zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů a zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

Pokud jde o případy, kdy újma vzniká při plnění pracovních úkolů či v přímé souvislosti s nimi, bude se postupovat podle pracovněprávní úpravy. Pro její užití je potřeba, aby mezi stranami byl alespoň základní pracovněprávní vztah nebo vztah vzniklý na základě dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr.¹⁰⁰

Zákoník práce byl novelou č. 205/2015 Sb. terminologicky sjednocen s novým občanským zákoníkem, upravuje tedy nemajetkovou újmu vzniklou při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s nimi a nemoci z povolání.

Náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění se poskytuje zaměstnancům podle § 271c odst. 2 ZP na základě vládního nařízení, které stanoví minimální výši náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění odpovídající vzniklé újmě. Toto nařízení č. 276/2015 Sb. stanoví, že výše odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění se určí na základě bodového ohodnocení stanoveného v lékařském posudku. Výpočet výše nemajetkové újmy je stanoven v prováděcích předpisech i pro zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů¹⁰¹ a pro zákon o vojácích z povolání.¹⁰²

Tento bodový systém, který připomíná náhradovou vyhlášku platnou dle OZ1964, byl kritizován Ústavním soudem, neboť *zcela opomíjí výchozí premisu rekonfigurovaného*

⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 1. 2020, č. j. 3 As 124/2017-31.

¹⁰⁰ BĚLINA, Miroslav. *Náhrada nemajetkové újmy v pracovním právu*. Právní prostor [online]. 2018(18) [cit. 2021-6-11].

¹⁰¹ Vyhláška Ministerstva vnitra v dohodě s Ministerstvem financí, Ministerstvem spravedlnosti a zpravodajskými službami č. 277/2015 Sb., o postupu při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění příslušníků bezpečnostních sborů.

¹⁰² Vyhláška Ministerstva obrany č. 346/2015 Sb., o postupu při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění vojáků.

civilního soukromého práva (...), totiž, že rozhodovací činnost soudů při stanovení konkrétních částek odčinění je třeba oprostit od vlivu moci výkonné, která není oprávněna limitovat soudy v přiznávání spravedlivé a dostatečné náhrady. Navíc Ústavní soud poukazuje na skutečnost, že zatímco Metodika vychází při stanovení hodnoty bodu od průměrné mzdy, předmětné nařízení pevně stanoví hodnotu bodu na 250 Kč.¹⁰³

Zavedení bodového systému podle nařízení č. 276/2015 Sb. vedlo ke dvojkolejnosti mezi občanskoprávním a pracovněprávním pojetím náhrady újmy. Možnost subsidiárního užití občanskoprávní úpravy, tedy aplikace zásady slušnosti a z ní vyplývající Metodiky pro pracovněprávní vztahy řešil i Nejvyšší soud a shledal, že aplikace ust. § 2958 OZ není na pracovněprávní vztahy možná.¹⁰⁴

Ustanovení zákoníku práce je však limitováno pouze na bolestné a ztížení společenského uplatnění, oproti občanského zákoníku zde chybí kategorie tzv. dalších nemajetkových újem. Pokud tak poškozenému vznikne v pracovněprávním vztahu nejen újma podřaditelná pod již zmíněné kategorie bolestného a ztížení společenského uplatnění, ale i újma, která by spadala do dalších nemajetkových újem podle občanského zákoníku, bude se poškozený moci domáhat zbytku náhrady v paralelním civilním sporu na základě ust. § 2958 OZ.¹⁰⁵

2.1.2 Výše náhrady nemajetkové újmy dle jednotlivých nároků poškozeného

V následujících kapitolách se autorka věnuje výši náhrady nemajetkové újmy podle občanského zákoníku a podle Metodiky, která na občanský zákoník navazuje a rozvíjí výklad některých jeho pojmů. Pracovněprávní úprava není v této práci pro svou specifickou danou charakterem právní úpravy dále podrobněji zahrnuta.

K dokazování výše náhrady nemajetkové újmy v nároku bolestného a ztížení společenského uplatnění Metodika doporučuje použití znaleckých posudků vypracovaných znalcem v oboru zdravotnictví.¹⁰⁶ V jednoduchých případech se ale lze

¹⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15.

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2017, sp. zn. 21 Cdo 4556/2016.

¹⁰⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2021, sp. zn. II. ÚS 1564/20.

¹⁰⁶ Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014 sp. zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). In Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 6/2014. Část D. Technická část.

spokojit pouze s odborným vyjádřením.¹⁰⁷ Oproti tomu, k posouzení výše náhrady další nemajetkové újmy nebude zpravidla znalecký posudek ani odborné vyjádření potřeba.¹⁰⁸

Je potřeba zdůraznit, že znalci nepřísluší, aby sám ve znaleckém posudku stanovil a určil částku náhrady za bolestné či ztížení společenského uplatnění, byť by tak činil na základě Metodiky. Jeho účelem je toliko poskytnout soudu dostatečný podklad včetně odborného lékařského závěru tak, aby soud mohl učinit právní závěr o výši náhrady za nemajetkovou újmu.¹⁰⁹

(a) Bolestné

System odškodňování bolestného je upraven v Metodice v části B. Přehled bolesti. Tato část je koncipována jako podrobný manuál, obsahuje seznam základních bolestivých stavů, ke každému bolestivému je stavu přidělen určitý počet bodů podle jeho závažnosti. Hodnocení bolesti provádí lékař ve znaleckém posudku, kdy nejprve určí všechny bolestivé stavy, které u poškozeného nastaly během škodné události i během následného léčení. Celkové bolestné je pak vypočteno jako součet bodových ohodnocení všech proběhlých bolestivých stavů, jenž je vynásoben hodnotou bodu stanovenou pro kalendářní rok, kdy újma vznikla. Hodnota bodu se odvozuje od jednoho procenta hrubé měsíční nominální mzdy za předcházející kalendářní rok. Pokud se posuzující lékař domnívá, že u poškozeného došlo oproti obvyklému stavu ke komplikacím, může náhradu v posudku navýšit. Míra zvýšení náhrady by měla odpovídat míře vytrpěných komplikací. Metodika rozlišuje 4 stupně komplikací, kdy nejnižší míra komplikací znamená pěti procentní zvýšení náhrady, nejvyšší dvaceti procentní zvýšení.¹¹⁰

Struktura přehledu vychází z odškodňovacích vyhlášek, bodový systém byl však upraven na základě hodnocení odborných lékařských společností. Mezi jednotlivými bolestivými stavy by tak měly být pozměněné proporce, aby lépe odpovídaly skutečnému stavu.¹¹¹

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12.2.2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019.

¹⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2.5.2019, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018.

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20.9.2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017.

¹¹⁰ Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014 sp. zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). In Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 6/2014. Část A. Preambule.

¹¹¹ Tamtéž.

Náhrada by kromě samotné bolesti měla odškodňovat i nepohodlí a další obtíže spojené s bolestivým stavem. Odškodňuje se tedy bolest v tzv. širším smyslu, bodové hodnocení bolesti zahrnuje veškeré běžné obtíže spojené s daným stavem včetně duševního strádání.¹¹²

Bolest ale nemusí spočívat v porušení tkáně a být vždy spojená s poruchou běžného fungování fyziologických procesů v souvislosti se zraněním. Stejně jako bolest fyzickou může člověk pociťovat i bolest psychickou, jež může být zcela nezávislá na fyzickém zranění a může se projevovat v podobě smutku, deprese či strachu.¹¹³

Psychickou bolest, která vzniká samostatně od zranění a nemůže být hodnocena jako součást tzv. širší bolesti, ale Metodika nezohledňuje. Část B. neobsahuje jedinou položku odškodňující bolestivé duševní stavy.

Odškodňování psychické újmy není proto zcela sjednocené. Pokud má psychická bolest dlouhodobé trvání, je odškodňována v rámci ztížení společenského uplatnění, problematické je ale odškodňování duševních útrap, které byly pro poškozeného citelnou újmou, postupem času však zcela vymizely.

Současná judikatura a odborná literatura nabízí několik pohledů, jakým způsobem by k odškodňování mělo docházet. Dle názoru autorky by však mělo dojít k zahrnutí psychické újmy jako standardní položky do přehledu bolesti. Ostatně skutečnost, že stavy duševní bolesti nejsou v části B. nikde zahrnuty, označuje za deficit i Ústavní soud.¹¹⁴

Pro srovnání autorka uvádí, že výše uvedené nařízení vlády č. 276/2015 Sb., které se používá v pracovněprávních vztazích, obsahuje v příloze č. 1 položku 22. *Akutní depresivní a stresový syndrom potvrzený psychiatrickým pracovištěm*, jež reflektuje duševní zdraví poškozeného.

Bezouška dovozuje, že pokud občanský zákoník používá pojem bolest či bolestné, zahrnuje pod tento pojem pouze bolest fyzickou.¹¹⁵ Tichý se domnívá, že není možné pomíjet újmu na duševním zdraví, neboť cílem občanského zákoníku je odškodňovat způsobenou újmu v plné rozsahu. Domnívá se však, že pro psychické bolesti je

¹¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

¹¹³ BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1706.

¹¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 9.2.2021, sp. zn. II. ÚS 1564/20.

¹¹⁵ BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1703.

rezervována kategorie dalších nemajetkových újem.¹¹⁶ Smrž ovšem zaměření Metodiky pouze na fyzickou bolest kritizuje. Upozorňuje, že již v preambuli Metodiky je bolest vymezena pouze jako bolest vycházející z poškození tkáně. Poukazuje zároveň, že oddělení duševních bolestí od fyzických bolestivých stavů a jejich přeražení do kategorie dalších nemajetkových újem by mohlo vést k posuzování psychických bolestí jako méně obtížných následků, než je tomu u bolestí fyzických.¹¹⁷

Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 6 Tdo 1309/2019 připustil, že dočasné psychické obtíže, jež postupně vymizely, mohou být posouzeny jako vytrpěná bolest i přesto, že Metodika nemá pro takové stavy definován samostatný bolestivý stav. Nejvyšší soud konstatuje, že v takové situaci může soud definovat novou položku a přiřadit jí odpovídající bodové ohodnocení. *Soud však může uvážit, zda tuto újmu, která pojmově spadá pod bolest, ocení jako tzv. duševní poruchu vzniklou následkem traumatu, potvrzenou psychiatrickým pracovištěm, například v rozmezí 60 až 300 bodů.* Pokud by však měla psychická bolest takovou povahu, kterou nelze systematicky podřadit ani pod bolest ani pod ztížení společenského uplatnění, může být uplatněna a přiznána v kategorii dalších nemajetkových újem.¹¹⁸

Výjimečné nemusí být ani podrázování psychických újem pod bolestivé stavy, které jsou primárně myšleny na ocenění stavů fyzické bolesti. Sama Metodika tuto analogii připouští, když uvádí, že *chybí-li v přehledu bolesti pro některý typ poškození výslovná položka, použije se pro účely bodového ohodnocení položka, která se svou povahou a závažností nejvíce blíží příslušnému poškození.*¹¹⁹ Nejvyšší soud potvrdil odčinění rozvoje psychických problémů a pocitu bezmocnosti a studu a následnou poruchu přizpůsobení pomocí podrázování pod položku části B. Přehled bolesti S063 ložiskové poranění mozku.¹²⁰

¹¹⁶ TICHÝ, Luděk. *Ke čtyřem základním otázkám nemajetkové újmy*. Právník [online]. 2020(8) [cit. 2021-6-29].

¹¹⁷ SMRŽ, Ivo. *Duševní újmy na zdraví a jejich odčínování v civilním právu*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2019(2) [cit. 2021-6-29].

¹¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2019, sp. zn. 6 Tdo 1309/2019.

¹¹⁹ Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014 sp. zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). In Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 6/2014. Část A. Preambule.

¹²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1.11.2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

(b) Ztížení společenského uplatnění

Ztížení společenského uplatnění reflektuje dlouhodobé následky, které mají negativní vliv na další život poškozeného. Může se jednat o nucenou změnu kariéry, omezení ve sportovních aktivitách či další omezení ve sféře rodinné či sociální. Pro hodnocení ztížení společenského uplatnění je podstatný konkrétní styl života poškozeného, bude se tedy přihlížet k individuálním dopadům, jež měla škodná událost na život poškozeného. Do trvalých následků jsou zahrnuty bez rozdílu omezení zasahující poškozeného po fyzické i duševní stránce, mohou zahrnovat nejen omezení hybnosti, jizvy či depresivní stavy, ale i zmenšenou šanci najít si partnera či vést rodinný život.¹²¹

Hodnocení ztížení společenského uplatnění provádějí, stejně jako u bolestného, lékaři ve znaleckých posudcích. Oproti bolestnému se však v posudku nesčítají jednotlivé omezující stavy a nepřirazují bodová ohodnocení, závažnost stavu poškozeného je vyjádřena procentem, které by mělo odpovídat ztrátě životních příležitostí a lepší budoucnosti. Metodika stanovuje devět kategorií,¹²² které mají plně reprezentovat všechny aspekty společenského zapojení jednotlivce. Pro každou kategorii pak lékař stanoví procentní hodnotu, o kterou se ztížilo zapojení poškozeného oproti stavu před škodnou událostí. Ze všech kapitol je pak vypracován vážený průměr, který by měl cele reflektovat ztížení společenského uplatnění poškozeného. K hodnocení trvalých následků by mělo být přistoupeno až po ustálení zdravotního stavu poškozeného. Metodika ve své preambuli uvádí, že takové časové období nelze obecně stanovit, specifikuje však, že zpravidla půjde o období jednoho roku, ve výjimečných případech dokonce o delší období.¹²³

Pro určení výše náhrady stanovila Metodika částku, která by měla odpovídat jakési pomyslné hodnotě zmařeného lidského života a vyjadřovat absolutní vyřazení ze všech kategorií společenského zapojení. Tato částka tak odpovídá 100% ztížení společenského uplatnění poškozeného a z ní se posléze vypočítává procentní podíl jako

¹²¹ BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1709-1710.

¹²² Metodika vychází z Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví, vypracované WHO.

¹²³ Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014 sp. zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). In Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 6/2014. Část A. Preambule.

odčinění pro konkrétního poškozeného. Tato částka byla stanovena jako 400násobek hrubé měsíční nominální mzdy za kalendářní rok předcházející roku, v němž se ustálil zdravotní stav poškozeného.¹²⁴

Při tvorbě Metodiky byla tato základní rámcová částka nejdříve označována jako horní hranice či strop, tento přístup se však ukázal jako zavádějící, neboť by tato částka měla být pouze východiskem, které může být v konkrétním případě modifikováno směrem nahoru i dolů.¹²⁵ Náhrada by však neměla přesahovat dvojnásobek základní rámcové částky, a to i po zohlednění výjimečných okolností, především věku či ztráty skutečně výjimečné lepší budoucnosti.¹²⁶

Specifikem ztížení společenského uplatnění, které je dáno jeho trvalým charakterem, je možnost výjimečně požadovat z důvodu zhoršení zdravotního stavu po škůdci aditivní částku nad původní náhradu.¹²⁷ Tento nárok už bude řešen v samostatném civilním řízení.

(c) Další nemajetkové újmy

Zatímco kategorie bolestného a ztížení společenského uplatnění byly vymezeny už v občanském zákoníku z roku 1964, kategorie dalších nemajetkových újem je novější kategorií, byla zavedena občanským zákoníkem s účinností od roku 2014. Pojem vychází z ust. § 2958 OZ z věty první: *Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; (...).*

Někteří autoři považují kategorii dalších nemajetkových újem za jakousi zbytkovou kategorii, ve které by měly být odškodňovány negativní dopady do sféry poškozeného, které ale nejsou považovány za bolest či nejsou trvalého charakteru, aby mohly být odčiněny jako ztížení společenského uplatnění. Budou to tedy nebolestivá

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 17.

¹²⁶ Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014 sp. zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). In Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 6/2014. Část A. Preambule.

¹²⁷ BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1710.

přechodná omezení, která však poškozený intenzivně vnímá. Může se jednat o dietu, fixaci končetiny či omezení v běžném životě na přechodnou dobu.¹²⁸

Oproti bolestnému a ztížení společenského uplatnění Metodika další nemajetkové újmy nijak nekvantifikuje. Na tuto kategorii pouze odkazuje stran případných excesivních obtíží plynoucích z léčby poškozeného jako doplnění doktríny tzv. širší bolesti, kdy jsou běžné obtíže odškodňovány jako součást bolestného. Nabízí demonstrativní výčet možných situací, které by do této kategorie spadaly, jako je *mnohatýdenní přišití končetiny v nepřirozené poloze při tvorbě a přenosu různých laloků při rekonstrukční chirurgii, diskomfort při délce hospitalizace přesahující obvyklou mez pro obdobné případy, selhání funkce orgánů následkem úrazu, které samo o sobě nebolí, ale zraněného ohrožuje na životě*. Zároveň uvádí, že vzhledem k variabilitě možných situací, není možné tuto kategorii nijak systematizovat.¹²⁹

Stejně tak Nejvyšší soud uvádí, že další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví jsou *specifické okolnosti vymykající se obvyklému průběhu léčby a stabilizaci zdravotního stavu, které nenastávají pravidelně, ale zvyšují intenzitu utrpěné újmy na zdraví nad obvyklou míru*.¹³⁰ Může se jednat nejen o komplikace spojené s léčením, ale i z nich plynoucí omezení jako je nemožnost se zúčastnit pracovní či studijní stáže, sportovního utkání nebo jiné pro poškozeného významné plánované aktivity, potrat těhotné poškozené způsobený psychickým otřesem, nikoli škodnou událostí samotnou, stres vyvolaný tím, že poškozený není dočasně schopen postarat se o osobu blízkou, závislou na jeho péči a má důvodnou obavu, že se o takovou osobu nepostará někdo jiný¹³¹ či nemožnost strávit s osobami blízkými Vánoce.¹³²

Pro vnímání spravedlivého odčiňování podle kategorie dalších nemajetkových újem je dle autorky potřeba nejprve si vyřešit, jaký má tato kategorie vztah k institutům bolestného a ztížení společenského uplatnění. První přístup (který, jak je uvedeno výše,

¹²⁸ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, Petr VOJTEK a Lenka TESKA ARNOŠTOVÁ. *Zdravotnictví a právo*. V Praze: C.H. Beck, 2016, s. 372-373.

¹²⁹ Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014 sp. zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). In Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 6/2014. Část A. Preambule.

¹³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

¹³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2019, sp. zn. 6 Tdo 1309/2019.

¹³² Rozsudek Nejvyššího soud ze dne 2.5.2019, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018.

zastává i Nejvyšší soud) považuje kategorii dalších nemajetkových újem za kategorii výjimečnou a vůči předchozím dvěma institutům subsidiární. Další nemajetkové újmy by měly být odčítány pouze tehdy, pokud by újma nebyla zahrnutelná ani pod bolestné, ani pod ztížení společenského uplatnění.¹³³

Druhý přístup pak vychází z jazykového výkladu zákona a dovozuje, že textace nijak nenaznačuje, že tato kategorii by měla být vyhrazena pouze pro výjimečné situace či excesivní obtíže. Naopak, vychází z premisy, že další nemajetkové újmy vznikají běžně a doplňují tak bolestné a ztížení společenského uplatnění jako rovnocenná kategorie.¹³⁴ Tento přístup je do určité míry v rozporu s Metodikou a jejím judikатурním výkladem, neboť ta běžné obtíže zahrnuje jako součást bolesti.

Z tohoto druhého přístupu vychází Mališ, když akcentuje doporučující charakter Metodiky a považuje současné pojetí dalších nemajetkových újem za neakceptovatelné. Dokonce nabízí vlastní systematizaci a metodu kompenzace dalších nemajetkových újem. Nejprve vymezuje objektivní kategorii „dočasných následků“, která má zahrnovat dočasná omezení poškozených ve třech podkategoriích: ušlé prožívání běžného života, ušlé prožívání nevšedních dnů a prožívání nepříjemných či obtížných situací, přidává i kategorii „negativních emočních stavů“, která má reflektovat subjektivní duševní strádání poškozeného.¹³⁵

Z hlediska Metodiky a současné sjednocující judikatury Nejvyššího soudu je nejproblematictější kategorií ušlé prožívání běžného života. Zatímco ušlé prožívání nevšedních dnů či nucené prožití nepříjemných situací je v určitých případech judikатурně uznáváno jako vzniklá újma, běžné obtíže jsou již odškodňovány jako součást bolestného. Přesto této kategorii přisuzuje Mališ zvláštní váhu, když přichází i s vlastní odškodňovací tabulkou pro tento typ újmy. Poškozenému by podle ní náležela za každý den hospitalizace (či domácího ošetřování) určitá paušální částka.¹³⁶

¹³³ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 51.

¹³⁴ MALIŠ, Daniel. *Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví?* Bulletin advokacie [online]. 2019(3) [cit. 2021-6-11].

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ MALIŠ, Daniel. *Jak finančně kompenzovat tzv. další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví?* Bulletin advokacie [online]. 2019(9) [cit. 2021-6-29].

Autorka se domnívá, že pokud bylo při tvorbě Metodiky zohledňováno, že bolestné by mělo pro poškozeného odčinit i běžné obtíže, znamenalo by odčítání ušlého prožívání běžného života jako další nemajetkové újmy dvojkolejnost úpravy. Další nemajetkové újmy by tak měly zůstat rezervovány pro obtíže, které přesahují běžnou míru. Jejich výjimečnost by však neměla být odvozována od četnosti jejich přiznávání, ale od prožívání poškozeného, tak aby reflektovaly jeho prožívání soukromého života. Jejich pomocí by mohly být odčítovány nejen komplikace při léčbě, ale v souladu s Mališovým rozdělením i zmeškané nevšední situace, jako je účast na svatbě, maturitě, dovolené či výchova novorozeného dítěte.

Zároveň je autorka přesvědčena, že pomocí této kategorie by neměly být odškodňovány psychické bolesti, ačkoliv je tam mnozí autoři zařazují.¹³⁷ Jedná se o kategorii, která by měla odčítovat výjimečné komplikace a obtíže, avšak psychické bolesti, které mohou poškozenému vzniknout jako následek škodné události, by měly být považovány za standardní bolest. Jejich zařazení do této kategorie by mohlo vyvolat dojem, že jsou oproti standardnímu bolestnému méně podstatné či pouze výjimečné. Zároveň by tento postup mohl vyvolávat další otázky ohledně jejich dokazování. Zatímco pro stanovení výše bolestného Metodika vyžaduje znalecké posudky, pro kategorii dalších nemajetkových újem není prokazování striktně upraveno.¹³⁸ Poškozený si pak nemůže být jistý, zda je potřeba, aby pro prokázání svého nároku doložil znalecký posudek. Ve výsledku může vést tento postup k odkázání poškozeného na civilní řízení. Vzhledem ke ztíženému postavení, které by v novém civilním řízení poškozený zastával, považuje autorka tento postup za nevhodný.

2.1.3 Další faktory ovlivňující výši náhrady

(a) Moderace nemajetkové újmy podle § 2953 OZ

Moderační právo umožňuje soudu, aby určil náhradu škody v nižší výši, než jaký je skutečný rozsah škody. Náhrada má být přiměřeně snížena tak, aby výsledná proporce

¹³⁷ srov. TICHÝ, Luděk. *Ke čtyřem základním otázkám nemajetkové újmy*. Právník [online]. 2020(8) [cit. 2021-6-29] či BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1706.

¹³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2.5.2019, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018.

byla spravedlivá nejen z pohledu oprávněného, ale aby zároveň nepůsobila nepřiměřenou tvrdostí na osobu škůdce.¹³⁹

Občanský zákoník obsahuje v ust. § 2953 odst. 1 pravidlo pro možné snížení náhrady škody. Soud náhradu škody přiměřeně sníží z důvodů zvláštního zřetele hodných, *vezme přitom zřetel zejména na to, jak ke škodě došlo, k osobním a majetkovým poměrům člověka, který škodu způsobil a odpovídá za ni, jakož i k poměrům poškozeného.* Přestože občanský zákoník v tomto ustanovení odkazuje pouze na moderaci škody, nikoliv nemajetkové újmy, s ohledem na ust. § 2894 odst. 2 větu druhou OZ, jež stanoví, *že se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu,* není vyloučena ani moderace nemajetkové újmy. V případě nemajetkové újmy se však může soudní moderace uplatnit jen velmi omezeně.¹⁴⁰

Předně není možné nemajetkovou újmu exaktně vyčíslit. Proto je pak postup moderace, kdy újma je nejprve vyčíslena a poté přiměřena snížena, poměrně komplikovaný. Nadto jsou hlediska uvedená významná pro soudcovskou moderaci často uplatněna již při stanovení celkové výše náhrady nemajetkové újmy a není tak možné tyto okolnosti uplatňovat dvakrát.¹⁴¹

Specifickým kritériem zde budou majetkové poměry škůdce. Nejvyšší soud uvádí, že pokud je možné nemajetkovou újmu kvantifikovat, jako se děje například při stanovení bolestného či ztížení společenského uplatnění, bude možné náhradu újmy moderovat s ohledem na majetkové poměry škůdce. A to především z důvodu, že hlediska významná pro moderaci se nemohou promítnout do samotného určování výše odčinění újmy. V ostatních případech bude nutné majetkové poměry škůdce vnímat pouze jako quasimoderaci.¹⁴²

Moderace náhrady nemajetkové újmy tak není vyloučena. Při její aplikaci je ale vždy potřeba nejprve zvážit, zda předmětná kritéria nebyla již využita při samotném určování výše náhrady.

¹³⁹ VOJTEK, Petr In: ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: komentář. Svazek VI (§ 2521 - § 3081). vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře. K § 2953.

¹⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.1.2020, sp. zn. 25 Cdo 2216/2019.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.2.2020, sp. zn. 7 Tdo 100/2020.

(b) Okolnosti zvláštního zřetele hodné podle § 2957 OZ

Občanský zákoník v ust. § 2957 stanoví, že způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jedná se o ustanovení, které akcentuje chování škůdce, všechny uvedené okolnosti jsou k jeho tíži a vedou ke zvýšení náhrady. Za okolnosti zvláštního zřetele hodné jsou považovány *úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobení účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala.*

Výčet, který předmětné ustanovení poskytuje, je demonstrativní, neboť ustanovení výslovně stanoví, že za okolnosti zvláštního zřetele hodné mohou být považovány i jiné obdobně závažné důvody. Je třeba zohlednit i další okolnosti jak na straně poškozeného, tak na straně škůdce.¹⁴³

Metodika stanoví, že přihlédnutí k těmto okolnostem zvláštního zřetele hodných není možné nikterak kvantifikovat, neposkytuje proto žádný návod či procentní pásma, která by soudci měli mít při rozhodování na zřeteli. Pouze doporučuje, aby po celkovém výsledném zvýšení nepřesahovala náhrada dvojnásobek základní částky.¹⁴⁴

Toto omezení by mělo přispívat k sjednocení soudní praxe a dodržení požadavku podle § 13 OZ, tedy aby v obdobných případech bylo rozhodnuto obdobně.¹⁴⁵

(c) Majetkové poměry škůdce

Majetkové poměry škůdce mohou být důvodem pro moderaci výše náhrady újmy, často jsou však spíše důvodem pro jakousi quasimoderaci, budou tedy zvažovány již při určování výše náhrady újmy.¹⁴⁶

¹⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.9.2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

¹⁴⁴ Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014 sp. zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). In Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 6/2014. Část A. Preambule.

¹⁴⁵ ŽĎÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 17.

¹⁴⁶ Viz kapitola 2.1.3 a) Moderace náhrady újmy podle § 2953 OZ.

Nejvyšší soud zastává názor, že majetkové poměry škůdce by neměly být samostatným kritériem, neboť se neprojevují v duševních útrapách poškozeného, a neměly by tak zpravidla hrát zásadní roli pro odstupňování výše náhrady. Mělo by se tedy jednat pouze o jakýsi korektiv pro zmírnění přílišné tvrdosti zákona, aby nedocházelo k ekonomické likvidaci škůdce.¹⁴⁷

Soudy jsou v rámci adhezního řízení povinny zkoumat majetkové poměry škůdce pouze potud, aby výše náhrady nebyla pro škůdce likvidační a aby mu byla vzhledem k uložené částce zachována možnost vést snesitelný a důstojný život. Není tedy možné odstupňovat výši nároku podle toho, zda je škůdce chudý či bohatý. Podstatné také je, že nelze zjišťovat pouze aktuální majetkové poměry škůdce, pro případnou quasimoderaci náhrady újmy je potřeba zohlednit také jeho věk a z něj vyplývající možnosti uhradit vzniklou újmu do budoucna.¹⁴⁸ Soud by tak měl přihlížet i k okolnostem, jako je například nastávající delší výkon trestu odnětí svobody, který podstatně sníží ekonomické možnosti škůdce.¹⁴⁹

Při posuzování majetkových poměrů škůdce je třeba vycházet z premisy, že přirozená práva poškozeného, která byla škodnou událostí narušena, mají vyšší hodnotu než právo na ochranu majetku škůdce. Během hodnocení majetkových poměrů škůdce je tedy nutno mít na paměti, že je pouze potřeba eliminovat neúnosně vysoké nároky na náhradu nemajetkové újmy. Přílišným hájením ekonomických zájmů škůdce by v opačném případě mohlo dojít k prohlubování újmy poškozeného.¹⁵⁰

(d) Predispozice poškozeného

V praxi bývá nutné vypořádat se rovněž se situací, kdy poškozený má ke vzniku újmy zvláštní predispozice. Škodná událost pak může konkrétnímu poškozenému způsobit silnou újmu, zatímco u osoby s obvyklými vlastnostmi by došlo k újmě slabší či žádné. Nadto tato náchylnost nebývá z vnějšku rozpoznatelná.

Příčina může být jak v oslabené fyzické konstituci, tak i ve vyšší psychické zranitelnosti. Může se jednat například o oslabení poškozeného osteoporózou, tedy

¹⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.2.2020, sp. zn. 7 Tdo 100/2020.

¹⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.8.2019, sp. zn. 11 Tdo 654/2019.

¹⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.2.2020, sp. zn. 7 Tdo 100/2020.

¹⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

řídnutím kostní tkáně, které povede v důsledku škodné události k závažné zlomenině, zatímco u osoby s obvyklými vlastnostmi by došlo pouze k pohmoždění.

V českém právním řádu panuje shoda, že predispozice poškozeného by měla být posuzována v jeho prospěch a neměla by být pro povinnost náhrady újmy brána jako příčina újmy.¹⁵¹ Bylo by v rozporu se smyslem zákona poskytovat poškozenému nižší ochranu jen z toho důvodu, že u něj existovala určitá predispozice, která spolupůsobila při vzniku újmy.¹⁵² Tento závěr zastává Nejvyšší soud již od roku 1962, kdy ho formuloval tak, že *existence určitého chorobného stavu, třeba latentního, nemůže vyloučit závěr, že mezi úrazovým dějem a jím vyvolaným následným chorobným stavem je přímá příčinná souvislost a že tedy vyvolání tohoto chorobného stavu bylo způsobeno jako jednou z hlavních příčin, které jej vyvolaly, pracovním úkonem, při jehož provádění k němu došlo.*¹⁵³

Riziko predispozice poškozeného tak dopadá na škůdce, který je odpovědný za celý způsobený následek.¹⁵⁴ Pokud však již poškozený v době škodné události trpěl některými projevy svého oslabeného fyzického stavu či vyšší psychické zranitelnosti, bude mu přičteno pouze zhoršení zdravotního stavu.¹⁵⁵ Autorka se domnívá, že takto nastavená pravidla pro odškodňování újmy poškozeného, jež byla ovlivněna jeho predispozicí, jsou spravedlivá, opačným postupem by totiž docházelo k určitému potrestání poškozeného za jeho vyšší zranitelnost.

Problematickou je především otázka posuzování zcela výjimečně silné predispozice poškozeného. Může se například jednat o situaci, kdy u poškozeného došlo v důsledku urážky ke krvácení do mozku. V těchto případech je potřeba stanovit pro zohledňování predispozic poškozeného určité limity. Autorka považuje za nejlépe

¹⁵¹ SMRŽ, Ivo. *Duševní újmy na zdraví a jejich odčinnování v civilním právu*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2019(2) [cit. 2021-6-29].

¹⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6.2.2008, sp. zn. 21 Cdo 1508/2007.

¹⁵³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 1962, sp. zn. 4 Cz 86/61.

¹⁵⁴ BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1710.

¹⁵⁵ DOLEŽAL, Adam, Tomáš, DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. s. 107.

uplatnitelné Smržovo pravidlo de minimis, totiž, že v těchto případech je vhodné vycházet z povinnosti poškozeného snášet běžné riziko života v dnešní společnosti.¹⁵⁶

(e) Spoluúčast poškozeného

Občanský zákoník v ust. § 2918 stanoví,¹⁵⁷ že pokud újma vznikla nebo se zvětšila následkem okolností, které se přičítají poškozenému, bude povinnost škůdce nahradit škodu poměrně snížena. Pokud by se však okolnosti ať na straně škůdce, tak na straně poškozeného podílely na vzniku újmy jen zanedbatelným způsobem, k dělení újmy nedojde.

Ustanovení je formulováno tak, že na straně poškozeného je potřeba zohlednit veškeré okolnosti, které mohly vést k vzniku újmy, existence a forma zavinění není pro určení spoluúčasti podstatná, ve smyslu zásady *casus sentit dominus* nese poškozený dokonce následky nehody. Zavinění je však potřeba zkoumat, neboť může mít vliv na určení rozsahu spoluúčasti.¹⁵⁸

K účasti poškozeného se přihlíží, a pokud je jeho jednání prokazatelně jednou z příčin újmy, škůdce v tomto rozsahu za újmu neodpovídá, neboť v tomto rozsahu chybí příčinná souvislost mezi jeho jednáním a vznikem předmětné újmy. Soudní praxí bylo dovozeno, že může jít o případy, kdy poškozený svým protiprávním jednáním vyprovokuje trestný čin proti své osobě nebo pokud škůdce odvracel útok poškozeného, aniž by byly splněny podmínky nutné obrany.¹⁵⁹ V samotné události, kdy poškozený před fyzickým napadením, které mu způsobilo vznik újmy, vulgárně urážel třetí osobu, však nelze spatřovat příspěvek ke vzniku újmy.¹⁶⁰

Ke spoluúčasti poškozeného však není soudem přihlíženo z úřední povinnosti, povinnost důkazní a povinnost tvrzení tak nese vzhledem k této skutečnosti škůdce.¹⁶¹

¹⁵⁶ SMRŽ, Ivo. *Duševní újmy na zdraví a jejich odčítání v civilním právu*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2019(2) [cit. 2021-6-29].

¹⁵⁷ Za současného uplatnění ust. § 2894 odst. 2 věta druhá OZ, neboť předmětné ustanovení hovoří pouze o škodě.

¹⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.1.2020, sp. zn. 25 Cdo 2216/2019.

¹⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1.9.2004, sp. zn. 25 Co 357/2004.

¹⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.1.2020, sp. zn. 25 Cdo 2216/2019.

¹⁶¹ BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1588.

2.2 Náhrada nemajetkové újmy při usmrcení

Zatímco náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví je poskytována přímo osobě, které byla taková újma způsobena, nemajetková újma poskytovaná při usmrcení je újmou odvozenou, která se poskytuje sekundárním obětem na základě jejich vztahu k primární oběti.

Účelem této náhrady je přiměřeně vyvážit či zmírnit nemajetkovou újmu, kterou pozůstalý utrpěl v osobnostní sféře; jde o právo ryze osobního charakteru, které vzniklo zásahem do budování a rozvíjení rodinných vztahů mezi usmrceným a poškozeným.¹⁶²

Náhradu nemajetkové újmy při usmrcení tak oběti nelze považovat za vyjádření hodnoty lidského života. U náhrad za usmrcení *nelze tedy uplatnit zjednodušující úvahu o tom, že náhrada za smrt by měla být vyšší než náhrada za „pouhé“ poškození zdraví.*¹⁶³

Odčítanými jsou tedy především duševní útrapy způsobené vnímáním smrti blízkého člověka. Nadto se odčítají i další citové strádání, např. šok ze zprávy o smrtelném úrazu blízké osoby, ztráta životní perspektivy, obavy o budoucnost etc.¹⁶⁴

Komplikovaná je situace, kdy se duševní útrapy pozůstalého rozvinou v psychické onemocnění, sekundární oběť tedy utrpí v důsledku jednání škůdce vlastní újmu na zdraví. Přestože se část teorie domnívala, že v tomto případě bude mít poškozený nárok na odškodnění nejen jako sekundární oběť podle § 2958 OZ, ale i jak primární oběť podle § 2959 OZ, judikatura dovozuje, že rozvoj duševního onemocnění je pouze důvodem pro zvýšení peněžité náhrady podle § 2959 OZ.¹⁶⁵ Mezi vzniklou újmou na zdraví sekundární oběti a jednáním škůdce není dle judikatury dána příčinná souvislost, nárok dle § 2958 OZ tak nebude možné uplatnit.¹⁶⁶

Judikatura ale zcela nevylučuje, aby se sekundární oběť domáhala náhrady jak z titulu duševních útrap podle § 2959 OZ, tak i kvůli své vlastní újmě na zdraví dle § 2958 OZ. Vrchní soud v Praze dovodil, že *pokud je poškozený v důsledku záměru pachatele nebo s ohledem na okolnosti případu nucen sledovat a vnímat zvlášť závažné ublížení na*

¹⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.2.2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018.

¹⁶³ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 15.

¹⁶⁴ BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1721.

¹⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.4.2020, sp. zn. 25 Cdo 281/2019.

¹⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20.6.2018, sp. zn. 4 Tdo 302/2018.

zdraví nebo usmrcení osoby jemu blízké, má nárok na oba typy odškodnění.¹⁶⁷ Pokud tedy poškozenému vznikla újma jako následek následku, který utrpěla primární oběť, nebude možné, aby se domáhal náhrady újmy podle § 2958 OZ. Pokud však nad tuto újmu poškozený pocítuje ještě újmu, která mu vznikla v přímé souvislosti se škodnou událostí a není odvozena od újmy primární oběti, nebrání mu uplatňování reflexní újmy v uplatnění nároku dle § 2958 OZ.

2.2.1 Právní úprava náhrady nemajetkové újmy při usmrcení

Přestože je tato práce soustředěna především na současné určování výše náhrady újmy dle občanského zákoníku, pro kontext je zde věnována kapitola vývoji přiznávání nemajetkové újmy podle již neúčinného občanského zákoníku z roku 1964 a další kapitola posuzování nemajetkové újmy podle zákoníku práce, který tuto oblast upravuje specificky.

(a) Nemajetková újma dle občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

Občanský zákoník z roku 1964 prošel ohledně nemajetkové újmy poskytované pozůstalým několika změnami. Původní znění odškodňování této újmy nijak neupravovalo, bylo tak na soudní praxi, aby tuto mezeru zaplnila. Judikturně bylo dovozeno, že neoprávněným porušením práva na život fyzické osoby může dojít i k neoprávněnému zásahu do práva na soukromí jiné fyzické osoby, a v důsledku toho může být na základě práva na ochranu osobnosti uloženo vydání přiměřené náhrady v penězích.¹⁶⁸

V návaznosti na tento soudní výklad byla přijata v roce 2004 novela č. 47/2004 Sb., která zakotvila do ust. § 444 odst. 3 OZ1964 jednorázové odškodnění pro pozůstalé. Finanční kompenzace byla koncipována jako škoda a částky byly stanoveny paušálně: částka 240 tisíc Kč pro pozůstalého manžela, dítě nebo rodiče, případně jinou osobu blízkou žijící s usmrceným ve společné domácnosti, částka 175 tisíc Kč pozůstalým sourozencům a částka 85 tisíc Kč každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte.

¹⁶⁷ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 5.2.2019, sp. zn. 10 To 2/2019.

¹⁶⁸ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23.1.1998, sp. zn. 23 C 52/96, usnesení Ústavního soudu ze dne 28.5.2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.

Právě tato paušálnost byla důvodem, pro který se soudy částečně vrátily k zavedené praxi, tedy k odškodňování újmy pozůstalých na základě ochrany osobnosti. V praxi tak vznikla určitá dvojkolejnost – primárně byla újma odškodňována v rámci paušálně stanovených částek jako škoda, zbylá újma, kterou pozůstalí pocíťovali, pak byla řešena ve sporech na ochranu osobnosti.¹⁶⁹ Tato praxe vycházela i z nálezu Ústavního soudu, který judikoval, že *ač tato úprava neumožňuje svojí jednoznačností žádný prostor pro odlišný výklad, (...) je však natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému. Proto nevyklučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti.*¹⁷⁰

Tato dvojkolejnost byla problematická především proto, že trestní soudy mohly v rámci adhezního řízení rozhodovat pouze o náhradě škody, nikoliv i o náhradě nemajetkové újmy. Spory o náhradu nemajetkové újmy tak musely být řešeny u civilních soudů zvláště k již probíhajícímu trestnímu řízení. K odstranění této překážky došlo již výše zmíněnou novelou trestního řádu č. 181/2011 Sb., kdy byl nárok poškozeného rozšířen nad pouhou škodu o nemajetkovou újmu a bezdůvodné obohacení.

(b) Nemajetková újma dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

Stejně jako v případě nemajetkové újmy při ublížení na zdraví doznalo i přiznávání nemajetkové újmy při usmrcení velkých změn v souvislosti s účinností nového občanského zákoníku.

Oblast náhrady újmy při usmrcení je upravena ust. § 2959 OZ *při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.*

Ustanovení je tak koncipováno obdobně jako § 2958 OZ, zakládá se na týchž dvou pravidlech: plné vyvážení vytrpěné bolesti a zásady slušnosti. Jak je již popsáno výše, není možné tyto zásady oddělovat, naopak se musí prolínat. S více objektivními kritérii

¹⁶⁹ MALIŠ, Daniel. *Kam kráčíš, náhrado při usmrcení osoby blízké?* Epravo [online]. 2016 [cit. 2021-6-11].

¹⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 4.5.2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

je možné se přiklonit k plnému vyvážení vytrpěné bolesti, pokud je však újma spíše subjektivní, je třeba uplatnit zásady slušnosti.¹⁷¹

Oproti nemajetkové újmě způsobené ublížením na zdraví však judikatura nevytvořila pro újmu způsobenou usmrcením sekundárním obětí žádný ucelený materiál, jakým je Metodika. Metodika se týká pouze újmy způsobené primárnímu poškozenému a není ji možné při odškodňování sekundárních obětí aplikovat. Soud tedy nemůže vycházet z částky¹⁷², jež je stanovena v Metodice jako základní částka vyjadřující hodnotu lidského života pro výpočet ztížení společenského uplatnění, a využít ji pro určení výše nemajetkové újmy, která vznikla sekundárním obětí, tedy pozůstalým poškozeného.¹⁷³ Předmětem náhrady v tomto případě totiž není život primární oběti, ale duševní útrapy osob blízkých usmrcenému.

Ust. § 2959 OZ upravuje kromě náhrady za usmrcení i náhradu újmy osob blízkých při zvlášť závažném ublížení na zdraví. Primárně zde půjde o ta nejtěžší zdravotní poškození jako jsou komatické stavy, závažná poškození mozku či ochrnutí výrazného rozsahu, tedy o následky srovnatelné s usmrcením osoby blízké. Dále může jít i o případy, kdy budou primární oběti po delší dobu ohrožovány na životě v důsledku velmi těžkých zranění a duševní útrapy osob blízkých tak dosáhnou určité vyšší meze. Za zvlášť závažné ublížení na zdraví naopak nelze považovat každou vážnou poruchu zdraví, za níž je v trestní praxi považována porucha zdraví trvající nejméně 6 týdnů.¹⁷⁴ Tento názor byl potvrzen i Ústavním soudem s důrazem na to, že vzhledem k nepřilíživě exaktnímu vymezení tohoto pojmu je třeba, aby obecné soudy pečlivě zkoumaly všechny okolnosti daného případu a řádně promítly svou úvahu do odůvodnění.¹⁷⁵ Nelze určit, že výše náhrady při zvlášť závažném ublížení na zdraví by měla být vždy nižší či vyšší než náhrada ukládaná při usmrcení osoby blízké, měla by odpovídat duševním útrapám poškozeného. Soudy například dospěly k úvaze, že újma způsobená tím, že dítě je trvale

¹⁷¹ BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1720.

¹⁷² Pro rok 2021 činí dle Metodiky tato částka 14.244.000 Kč.

¹⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12.2.2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

¹⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.6.2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018.

¹⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 16.2.2021, sp. zn. I. ÚS 3449/19.

ve vegetativním stavu, je pro matku dítěte jakožto sekundárně poškozenou obvykle horší než usmrcení dítěte.¹⁷⁶

(c) Nemajetková újma dle zákoníku práce

Zákoník práce v ust. § 271i stanoví minimální jednorázovou náhradu nemajetkové újmy, která náleží pozůstalým zesnulého. Výčet oprávněných byl rozšířen s účinností od 1. 1. 2021 novelou č. 285/2020 Sb. Před touto novelou bylo odškodnění přiznáváno pouze manželovi, partnerovi, nezaopatřenému dítěti a za podmínky života ve společné domácnosti i rodičům zemřelého. Tento restriktivní výčet byl ale již dříve překonán, neboť Nejvyšší soud dovodil, že pokud oprávněnému nevznikne nárok podle zákoníku práce, může se domáhat práva na náhradu újmy dle občanského zákoníku.¹⁷⁷ Nyní náhrada přísluší manželovi nebo partnerovi, dítěti a rodiči zemřelého zaměstnance i dalším osobám, které újmu zaměstnance pocítují jako vlastní újmu, dle autorky tak již k využívání občanského zákoníku v zájmu rozšiřování okruhu osob nebude docházet.

Náhrada se poskytuje nejméně ve výši dvacetinásobku průměrné mzdy v národním hospodářství zjištěné za první až třetí čtvrtletí kalendářního roku předcházejícího kalendářnímu roku, ve kterém právo na tuto náhradu vzniklo; je-li náhrada vyplácena oběma rodičům, vyplatí se každému z nich polovina této částky. Výše jednorázové náhrady nemajetkové újmy pozůstalých se zaokrouhluje na celé stokoruny nahoru.

Oproti občanskému zákoníku, zákoník práce poskytuje soudům pevnou minimální hranici. Principy občanského zákoníku budou podle autorky použity i v případech, kdy bude újma odškodňována dle zákoníku práce, neboť úprava náhrady újmy není komplexní, není například uvedeno, podle jakých kritérií mají soudy zvyšovat újmu nad minimální úroveň. Nadto důvodová zpráva k novele zákoníku práce č. 285/2020 Sb. uvádí, že *výsledná výše náhrady by měla být adekvátní výši náhrady, která je v obdobných případech přiznávána pozůstalým podle občanského zákoníku. Zásady slušnosti a plné vyvážení vytrpěné bolesti se tak uplatní i zde.*¹⁷⁸

¹⁷⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10.5.2016, sp. zn. 4 To 18/2016.

¹⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2020, sp. zn. 21 Cdo 710/2019.

¹⁷⁸ *Důvodová zpráva k zákonu č. 285/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další související zákony.* [online]. [cit. 11. 6. 2021] k ust. § 271i.

2.2.2 Výše náhrady nemajetkové újmy při usmrcení

Určování výše nemajetkové újmy při usmrcení je založeno na subjektivních hlediscích více než v případě újmy na zdraví. Zatímco v druhém případě je možné, a ve světle Metodiky dokonce nutné, opřít se o odborné podklady, jako jsou znalecké posudky z oboru lékařství, kvantifikace duševních útrap pozůstalých je téměř nemožná.

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku akcentuje odpovědnost soudce za spravedlivé rozhodnutí a opouští myšlenku paušálního stanovení výše náhrad. Je tak ponecháno na soudní praxi, aby se shodla na zásadách, podle kterých bude postupovat.¹⁷⁹

Zásadním judikátem se v této oblasti stal náleží Ústavního soudu, který shrnul základní kritéria pro určení výše relativní náhrady. Jsou jimi jak okolnosti na straně poškozeného, tak na straně škůdce. U poškozeného se zkoumá intenzita vztahu poškozeného se zemřelým, věk zemřelého a pozůstalých, otázka hmotné závislosti pozůstalého na usmrcené osobě, případně poskytnutí jiné satisfakce. Okolnostmi zkoumanými na straně škůdce pak především jsou postoj obviněného, dopad události do duševní sféry původce, jeho majetkové poměry a míra zavinění. Soudy by měly vždy uvedená kritéria zhodnotit a v tuto svou úvahu uvést v odůvodnění.¹⁸⁰

Nejvyšší soud na tento náleží Ústavního soudu navázal, když v rozsudku sp. zn. 4 Tdo 1402/2015 stanovil další sjednocující zásady, ze kterých by soudy při rozhodování o výši nemajetkové újmy měly vycházet. Důvodem byla dle analýzy Nejvyššího soudu různá rozhodovací praxe soudů nižších stupňů a příliš vysoké částky přiznávaných odškodnění.¹⁸¹

Nejvyšší soud dovedl, že primárně by soudy měly vycházet z duševních útrap průměrného člověka spojených s prožíváním usmrcení osoby blízké. Aby byla zachována určitá kontinuita judikaturní praxe založené OZ1964, aniž by však byl zaveden zákonný paušál, stanovil Nejvyšší soud základní rozpětí náhrady duševních útrap, a to ve výši 240 000 Kč až 500 000 Kč pro manžela, rodiče a děti. Tato částka by odpovídala typově

¹⁷⁹ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.* [online]. [cit. 11. 6. 2021] k § 2951 až § 2971.

¹⁸⁰ Náleží Ústavního soudu ze dne 22.12.2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14.

¹⁸¹ *Nejvyšší soud systematicky monitoruje činnost českých soudů na trestním úseku při rozhodování v adhezním řízení o nárocích na náhradu nemajetkové újmy, způsobené trestnou činností: Tisková zpráva Nejvyššího soudu* [online]. Brno, 2016 [cit. 2021-6-10].

neutrálním případům, kdy by nebylo naplněno žádné z kritérií vymezených Ústavním soudem. Pro vzdálenější příbuzné či osoby blízké by byla tato částka přiměřeně snížena.

Případné snížení či zvýšení odměny by se mělo odvíjet dle již judikatorně vymezených kritérií, které Nejvyšší soud dále upřesnil. Například určil, že popírání viny škůdce v trestním řízení je standartním způsobem obhajoby, nelze ho tak považovat za postoj škůdce, který by zvyšoval útrapy poškozených. K majetkovým poměrům škůdce by se mělo přihlížet spíše výjimečně, neboť nemají vliv na míru vyvažovaného utrpení poškozených, přesto by soud neměl uložit pro škůdce likvidační částku a v takovém případě částku vhodně moderovat s přihlédnutím k principu proporcionality.¹⁸²

Na specifikaci kritérií navázal Nejvyšší soud i v rozsudku z roku 2018, když stanovil, že zohlednit lze rovněž, *byl-li poškozený očitým svědkem škodní události, byl-li s jejími následky bezprostředně konfrontován či jakým způsobem se o nich dozvěděl*. Důvodem k snížení peněžitého zadostiučinění může být i poskytnutí omluvy či jiná forma satisfakce jako je i trestní odsouzení škůdce. Znovu uvádí, že majetkové poměry škůdce nejsou zásadním kritériem a přihlíží se k nim pouze pokud by mělo dojít k majetkové likvidaci škůdce.¹⁸³ Příliš vysoké náhrady mohou být pro škůdce demotivační a v případě insolvence dokonce v rozporu se zájmy poškozených.¹⁸⁴ Naopak dobrá majetková situace poškozeného či krytí újmy pojištěním nemůže být nikdy důvodem pro zvýšení náhrady újmy.

V tomto rozsudku však Nejvyšší soud označil za problematické základní rozmezí pro stanovení náhrady ve výši 240 000 Kč až 500 000 Kč. Kritizoval ho především za to, že místo základní částky, kterou by soud mohl rovnou individualizovat výše uvedenými kritérii, je potřeba ještě vždy pro konkrétní případ nalézt v široce nastaveném rozpětí určitou částku, aniž by bylo upřesněno, jakým způsobem mají soudy postupovat. Nejvyšší soud tak toto rozpětí nahradil základní částkou vypočtenou jako dvacetinásobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy za rok předcházející smrti poškozeného; takto vypočtená částka bude sloužit jako základní východisko pro výši náhrady. Výše náhrady tak bude stále kontinuální s předchozím rozsahem, pro výpočet však bude zajištěna automatická valorizace. Nejvyšší soud zdůrazňuje, že výše náhrady má *odrážet obecně sdílené*

¹⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

¹⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2019, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

¹⁸⁴ Taktéž rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019.

*představy o spravedlnosti a slušnosti, pokud by soud při určování její výše vycházel pouze z volné úvahy, jednalo by se o libovůli.*¹⁸⁵

Ústavní soud však považuje tyto hranice určené Nejvyšším soudem za příliš restriktivní. V nálezu ze dne 21. 4. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2706/19 uvádí, že takto stanovené metodické návody pro výpočet nemajetkové újmy popírají filozofii soukromoprávní úpravy založené na zhodnocení individuálních okolností, aniž by soud musel mechanicky doplňovat vzorce či opisovat metodiky. Ústavní soud tak dovozuje, že pro zachování ústavně konformního výkladu § 2959 OZ je třeba, aby *obecné soudy aplikovaly kritéria vymezená judikaturou Nejvyššího soudu jen jako vodítko, které je však nezavazuje povinnosti zvažovat a náležitě vyložit, zda konkrétní případ neodůvodňuje odchylku od takového výkladového základu nahoru či dolů. (...) Jinými slovy, v konkrétních případech mohou obecné soudy přiznat náhradu v jakékoliv výši, případně i nepřiznat odčinění žádné.*¹⁸⁶

2.2.3 Okruh odškodňovaných osob

Podle ust. § 2959 OZ je náhrada poskytována manželovi, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké. Osoba blízká je pojmem soukromého práva definovaná v ust. § 22 odst. 1 OZ jako *příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.*

Za osobu blízkou, která má možnost uplatnit nárok na náhradu újmy, je tedy považována i osoba, která měla k zesnulému určitý citový vztah nezaložený pokrevní linií či sdílením společné domácnosti s usmrceným. Nejvyšší soud dovodil, že může jít například o zetě zesnulého, který byl s usmrceným příbuzný na základě manželského svazku s jeho dcerou, neboť byl mezi zetěm a tchánem rozvinut pozitivní vztah, který byl srovnatelný se vztahy obvyklými mezi pokrevními příbuznými.¹⁸⁷

Autorka se domnívá, že za osobu blízkou by pro účely náhrady nemajetkové újmy měla být považována i osoba zcela mimo příbuzenský vztah či společnou domácnost, na

¹⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2019, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

¹⁸⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 21.4. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2706/19.

¹⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18.5.2016, sp. zn. 6 Tdo 1421/2015.

základě její faktické blízkosti k primární oběti. Takovou osobou by mohla být například osoba blízkého přítele. Ústavní soud již dovodil, že přátelství, které se projevuje silným citovým vztahem, kdy by jedna osoba pocítovala újmu druhé osoby jako újmu vlastní, zakládá vztah osoby blízké, předmětný judikát se však netýkal náhrady nemajetkové újmy, ale odepření svědectví před soudem. Ústavní soud uvedl, že *přátelství může představovat stejné pevné, anebo dokonce i silnější pouto, nežli je tomu u rodinných vztahů, a to podle rčení, že nikdo si nevybírá vlastní rodinu, nýbrž právě své přátele.*¹⁸⁸ Dle názoru autorky je toto konstatování přenositelné i do problematiky náhrady nemajetkové újmy, neboť vykládané ustanovení (tedy čl. 37 odst. 1 LZPS) je formulováno obdobně jako ustanovení občanského zákoníku pojednávající o osobě blízké.

Nicméně, ani osoby výslovně uvedené v ust. § 2959 OZ nemohou požadovat náhradu nemajetkové újmy pouze na základě formálního pouta s usmrceným. Neboť je hlavním účelem náhrady vyvážit utrpení, které osoba blízká pocítuje v důsledky smrti primární oběti, nelze náhradu přiznat, pokud poškozený žádné skutečné utrpení nepocítuje. Soud tak vždy bude zkoumat intenzitu citového pouta mezi pozůstalým a zesnulým nejen jako kritérium pro výši náhrady, jak již bylo zmíněno výše, ale i jako základní podmínku pro přiznání náhrady. Pomocnými ukazateli pro toto posuzování může být stupeň příbuzenství, věk primární oběti a existence společné domácnosti. O síle citového pouta pak svědčí vzájemná náklonost a harmoničnost vztahu, kterou lze dovozovat například z četnosti vzájemných kontaktů.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 9.7.2018, sp. zn. II. ÚS 955/18.

¹⁸⁹ BEZOUŠKA, Petr In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1721-1722.

3. Závěr

Adhezní řízení je institutem trestního práva procesního, jedná se o specifický typ řízení, který probíhá jako součást trestního řízení. Obsah adhezního řízení tvoří projednávání nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. Současná podoba adhezního řízení byla zakotvena novelou trestního řádu č. 181/2011 Sb., do roku 2011 bylo možné v adhezním řízení nárokovat pouze náhradu škody.

V centru adhezního řízení stojí poškozený, tedy ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda, nemajetková újma či se na jeho úkor pachatel bezdůvodně obohatil. Adhezní řízení tvoří výjimku ze zásady oficiality, pro jeho zahájení je tedy potřeba, aby poškozený řádně a včas uplatnil svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení.

Pokud by poškozený nechtěl nebo nemohl uplatnit svůj nárok v adhezním řízení (například proto, že již bylo o jeho nároku, byť nepravomocně, rozhodnuto), zůstává mu stále možnost domoci se svého práva soukromoprávní žalobou, nejčasněji v občanském soudním řízení. Civilní řízení je však vedeno podle jiných právních předpisů a klade na osobu žalobce vyšší nároky, než jaké klade trestní řízení na osobu poškozeného. Civilní řízení vyžaduje od žalobce vyšší míru aktivity, může zde být požadován soudní poplatek, důkazní břemeno leží zcela na žalobci. V adhezním řízení má poškozený usnadněnou důkazní situaci, neboť adhezní řízení splývá s trestním řízením, kde mají orgány činné v trestním řízení povinnost postupovat podle zásady vyhledávací a postupují tak, aby v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodování, vyhledaly a provedly důkazy tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Pokud tedy bude újma poškozeného tvořit znak skutkové podstaty trestného činu, důkazní břemeno bude ležet na orgánech činných v trestním řízení.

Aby však mohlo být adhezní řízení vůbec zahájeno, je potřeba, aby poškozený uplatnil svůj nárok řádně a včas podle ust. § 43 odst. 3 TŘ. Je tedy třeba, aby oprávněný poškozený či jiná oprávněná osoba jednající jeho jménem dostatečně určitě projevila svoji vůli nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování, aby ve svém návrhu označila určitého obviněného a aby byl z návrhu patrný důvod a výše uplatňovaného nároku, jež bude poškozený schopen v průběhu adhezního řízení (případně v součinnosti s orgány činnými v trestním řízení) doložit. Pokud by soud seznal, že podle výsledků dokazování není pro vyslovení povinnosti o nároku podklad a bylo by třeba provádět další

dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení, odkáže poškozeného podle ust. § 229 odst. 1 TŘ na řízení ve věcech občanskoprávních či na jiné příslušné řízení. Pokud však soud uzná obžalovaného vinným pro trestný čin a shledá dostatečný podklad pro rozhodnutí o nároku, uloží obžalovanému, aby poškozenému nahradil škodu, nemajetkovou újmu v penězích nebo aby vydal bezdůvodné obohacení.

Při rozhodování o nároku poškozeného soud postupuje na základě soukromoprávních hmotněprávních ustanovení, které tyto nároky upravují. Půjde tedy především o ustanovení občanského zákoníku, může se ale postupovat i na základě jiného soukromoprávního předpisu, například zákoníku práce.

Významnou změnou, která se dotkla možností uplatňování nároků poškozeného, byla proto účinnost občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Tím došlo ke změně koncepce nemajetkové újmy. Byla zrušena tzv. náhradová vyhláška č. 440/2001 Sb., která do té doby paušálně upravovala výši náhrad stanovenou pro odčinění újmy na zdraví. Zároveň již není v účinném občanském zákoníku pevně stanoveno, jaké částky by měly být přisuzovány takzvaným sekundárním obětem, tedy pozůstalým, kteří utrpěli újmu smrtí osoby blízké.

Pro výši náhrady nemajetkové újmy na zdraví stanoví občanský zákoník dvě základní vzájemně se prolínající pravidla: újma má být odčiněna tak, aby byly plně vyváženy vytrpěné bolesti, a pokud to není možné, zadostiučinění má být přisouzeno podle zásad slušnosti.

Nejvyšší soud však považoval takto pojatá pravidla pro odčínování nemajetkových újem za příliš vágní a pro soudní praxi tak vytvořil jakýsi nezávazný manuál – Metodiku Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). Cílem tohoto materiálu bylo zajistit pro poškozené i škůdce právní jistotu.

Metodika upravuje pouze stanovení výše bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění. Nevěnuje se kategorii dalších nemajetkových újem, kterou občanský zákoník nově zavedl, neřeší ani zadostiučinění pro sekundární oběti.

Pro určení výše jednotlivých nároků je tak Metodika i přes svůj nezávazný charakter klíčovým dokumentem, pro soudce by měla sloužit přinejmenším jako nezávazné vodítko. Pro určení bolestného přichází Metodika s bodovým systémem založeným na přehledu bolesti, jež do jisté míry vychází z již zrušené náhradové vyhlášky. Pro hodnocení ztížení společenského uplatnění pak volí zcela nový systém, kdy

je závažnost trvalých následků poškozeného vyjádřena procentem, které by mělo odpovídat ztrátě životních příležitostí a lepší budoucnosti. Výše náhrady je pak vypočtena jako dané procento z Metodikou stanovené částky, která by měla odpovídat absolutnímu vyřazení ze všech kategorií společenského zapojení.

Vymezení kategorie dalších nemajetkových újem je ponecháno na judikatuře. Ačkoliv se v odborné literatuře objevují tendence k rozšíření této kategorie, Nejvyšší soud tuto kategorii vyhrazuje pro odčinění specifických okolností vymykajících se obvyklému průběhu léčby či z nich plynoucích omezení, které nenastávají pravidelně, ale naopak zvyšují intenzitu utrpěné újmy na zdraví nad obvyklou míru.

Aktuálním problémem, který ještě nebyl judikturně zcela vyřešen, je zařazení a odčiňování psychických bolestí. Pokud mají psychické obtíže trvalý charakter, jsou odškodňovány v rámci ztížení společenského uplatnění, pokud však mají charakter pouze přechodný, není jejich zařazení zcela určité. Metodika ve své části pojednávající o bolestném, které je jinak upraveno zcela komplexně, tuto oblast pomíjí. Zatímco někteří autoři zařazují psychickou bolest do dalších nemajetkových újem, Nejvyšší soud připouští možnost podřazování psychických újem pod bolestivé stavy, či ad hoc vytvoření odpovídající položky včetně bodového hodnocení v přehledu bolesti soudem.

I pro výši náhrady nemajetkové újmy při usmrcení stanovuje současný občanský zákoník v ust. § 2959 pravidlo plného vyvážení vytrpěné bolesti za současného uplatnění zásady slušnosti. V tomto případě se však Nejvyšší soud neubíral cestou vytvoření manuálu, ale výše a kritéria stanovení náhrady újmy jsou postupně stanovovány judikaturou jak Nejvyššího, tak i Ústavního soudu. Nejvyšší soud stanovuje pro určování výše náhrady pro nejbližší pozůstalé v rozhodnutí sp. zn. 25 Cdo 894/2018 výchozí částku vypočtenou jako dvacetinásobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy. Ústavní soud však v novějším judikátu sp. zn. IV. ÚS 2706/19 označil hranice určené Nejvyšší soudem za příliš restriktivní a vyzval obecné soudy k většímu hodnocení individuálních okolností případů místo opisování metodik.

Přestože je tedy zákonná úprava nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení neměnná už více než šest let, kritéria a východiska pro určení výše náhrad jsou stále předmětem odborných polemik a soudních rozhodnutí. Za aktuální problém, který by měl být dále rozpracován a doplněn o poznatky z praxe, považuje autorka především zařazení a výši náhrady za psychické bolesti.

Nadto je vhodné připomenout, že o nemajetkové újmě rozhodují v adhezním řízení soudci na úseku trestního práva, v určitých případech tak může docházet k tomu, že nejsou zcela seznámeni s nejnovější judikaturou z civilní oblasti.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

- (1) DOLEŽAL, Adam, Tomáš, DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. ISBN 978-80-87439-27-2.
- (2) DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-600-7.
- (3) ELIÁŠ, Karel. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-493-4.
- (4) GŘIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4007-934.
- (5) HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8.
- (6) JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-807-5022-783.
- (7) LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha, 1994. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky.
- (8) MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. Praha: C.H. Beck, 1999. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-717-9216-0.
- (9) RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEŽULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9.
- (10) SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, Petr VOJTEK a Lenka TESKA ARNOŠTOVÁ. *Zdravotnictví a právo*. V Praze: C.H. Beck, 2016. Praktická knihovna. ISBN 978-80-7400-619-7.

- (11) ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.
- (12) ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Svazek VI (§ 2521 - § 3081). Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře. ISBN 978-80-7598-955-0.
- (13) VÍTOVÁ, Blanka. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 297: metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Olomouc, 2015. ISBN 978-80-7263-940-3.
- (14) ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PŮRY. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9.

Seznam použitých internetových zdrojů

- (1) BERANOVÁ, Andrea. *Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda*. Trestněprávní revue 10/2016 [online] [cit. 26. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrgzpxi4s7geyf6427gizdc&groupIndex=3&rowIndex=0>
- (2) BĚLINA, Miroslav. *Náhrada nemajetkové újmy v pracovním právu*. Právní prostor [online]. 2018(18) [cit. 2021-6-11]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrhbpax4s7ge4f6427gyztk&groupIndex=0&rowIndex=0>
- (3) KUČERA, Jiří. *Adhezní řízení a jeho vztah k civilnímu procesu*. Trestněprávní revue 9/2006 [online] [cit. 26. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembqgzpxi4s7hfpngxzsgu4q&groupIndex=20&rowIndex=0>
- (4) MALIŠ, Daniel. *Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví?* Bulletin advokacie [online]. 2019(3) [cit. 2021-6-11]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview->

[document.seam?documentId=nrptembrhfpweyk7gnpxgxzrhe&groupIndex=3&rowIndex=0](https://www.beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrhfpweyk7gnpxgxzrhe&groupIndex=3&rowIndex=0)

- (5) MALIŠ, Daniel. *Jak finančně kompenzovat tzv. další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví?* Bulletin advokacie [online]. 2019(9) [cit. 2021-6-29]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrhfpweyk7hfpngxztgu&groupIndex=0&rowIndex=0>
- (6) MALIŠ, Daniel. *Kam kráčíš, náhrado při usmrcení osoby blízké?* Epravo [online]. 2016 [cit. 2021-6-11]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/kam-kracis-nahrado-pri-usmrceni-osoby-blizke-102844.html?mail>
- (7) *Ministerstvo chce upravit metodiku Nejvyššího soudu k nemajetkové újmě.* Česká justice [online]. [cit. 2021-6-11]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/11/ministerstvo-chce-upravit-metodiku-nejvyssiho-soudu-k-nemajetkove-ujme/>
- (8) *Nejvyšší soud systematicky monitoruje činnost českých soudů na trestním úseku při rozhodování v adhezním řízení o nárocích na náhradu nemajetkové újmy, způsobené trestnou činností: Tisková zpráva Nejvyššího soudu* [online]. Brno, 2016 [cit. 2021-6-10]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~TiskovezpravyNejvyssihosoudu~Nejvyssi_soud_systemicky_monitoruje_cinnost_ceskych_soudu_na_trestnim_useku_pri_rozhodovani_v_adheznim_rizeni_o_narocich_na_nahradu_nemajetkove_ujmy_zpusobene_trestnou_cinnosti~
- (9) PAVELEK, Ondřej. *Přechod nároku na bolestné a náhrady za ztížení společenského uplatnění: aktuální otázky.* Ad Notam 4/2017 [online] [cit. 7. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrg5pwc3s7grpxgxzw&groupIndex=28&rowIndex=0>
- (10) SMRŽ, Ivo. *Duševní újmy na zdraví a jejich odčiniování v civilním právu.* Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2019(2) [cit. 2021-6-29].

Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/dusevni-ujmy-na-zdravi-a-jejich-odcinovani-v-civilnim-pravu>

- (11) TICHÝ, Luděk. *Ke čtyřem základním otázkám nemajetkové újmy*. Právník [online]. 2020(8) [cit. 2021-6-29]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/ke-ctyrem-zakladnim-otazkam-nemajetkove-ujmy>
- (12) TOMEŠOVÁ, Jana. *Použití Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví a znalecké posudky k nemajetkové újmě dle judikatury*. Právni prostor [online]. [cit. 2021-6-11]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/pouziti-metodiky-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-a-znalecke-posudky-k-nemajetkove-ujme-dle-judikatury>
- (13) VOJTEK, Petr a František PŮRY. *Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy*. Soudní rozhledy [online]. 2017(11-12) [cit. 2021-6-11]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptemrg5pxg4s7geyv6mjsl5zv6mzogy&groupIndex=0&rowIndex=0>

Seznam použitých právních předpisů

- (1) Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.
- (2) Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- (3) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- (4) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- (5) Zákon č. 40/1964, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- (6) Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů.
- (7) Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
- (8) Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

- (9) Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.
- (10) Nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání.
- (11) Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 504/2020 Sb., o znalečném.
- (12) Vyhláška Ministerstev zdravotnictví a spravedlnosti, Státního sociální zabezpečení a Ústřední rady odborů č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění.
- (13) Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.
- (14) Vyhláška Ministerstva vnitra v dohodě s Ministerstvem financí, Ministerstvem spravedlnosti a zpravodajskými službami č. 277/2015 Sb., o postupu při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění příslušníků bezpečnostních sborů.
- (15) Vyhláška Ministerstva obrany č. 346/2015 Sb., o postupu při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění vojáků.

Seznam použité judikatury

- (1) Nález Ústavního soudu ze dne 9.8.2016, sp. zn. I. ÚS 3456/15
- (2) Nález Ústavního soudu ze dne 4.5.2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04
- (3) Nález Ústavního soudu ze dne 16.2.2021, sp. zn. I. ÚS 3449/19
- (4) Nález Ústavního soudu ze dne 21.4. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2706/19
- (5) Nález Ústavního soudu ze dne 2.2.2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15
- (6) Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2021, sp. zn. II. ÚS 1564/20
- (7) Nález Ústavního soudu ze dne 9.7.2018, sp. zn. II. ÚS 955/18
- (8) Nález Ústavního soudu ze dne 16.10.2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05
- (9) Nález Ústavního soudu ze dne 22.12.2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14

- (10) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.5.2016, sp. zn. 25 Cdo 5168/2015
- (11) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.4.2020, sp. zn. 25 Cdo 281/2019
- (12) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12.2.2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015
- (13) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.6.2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018
- (14) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2020, sp. zn. 21 Cdo 710/2019
- (15) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2019, sp. zn. 25 Cdo 894/2018
- (16) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.1.2020, sp. zn. 25 Cdo 2216/2019
- (17) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019
- (18) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18.5.2016, sp. zn. 6 Tdo 1421/2015
- (19) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2017, sp. zn. 21 Cdo 4556/2016
- (20) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6.2.2008, sp. zn. 21 Cdo 1508/2007
- (21) Rozsudek Nejvyššího soud ze dne 2.5.2019, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018
- (22) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1.9.2004, sp. zn. 25 Co 357/2004
- (23) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7.8.2013, sp. zn. 8 Tdo 569/2013
- (24) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19.6.2013, sp. zn. 8 Tdo 46/2013
- (25) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20.9.2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017
- (26) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.8.2019, sp. zn. 11 Tdo 654/2019
- (27) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18.10.2018, sp. zn. 6 Tdo 1017/2018
- (28) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7.7.2011, sp. zn. 4 Tdo 460/2011
- (29) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.6.2007, sp. zn. 7 Tdo 676/2007
- (30) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.4.2017, sp. zn. 25 Cdo 3556/2016

- (31) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.2.2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018
- (32) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20.6.2018, sp. zn. 4 Tdo 302/2018
- (33) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017
- (34) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.2.2020, sp. zn. 7 Tdo 100/2020
- (35) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.1.2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016
- (36) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2019, sp. zn. 6 Tdo 1309/2019
- (37) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 1962, sp. zn. 4 Cz 86/61
- (38) Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 1. 2020, č. j. 3 As 124/2017-31
- (39) Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 5.2.2019, sp. zn. 10 To 2/2019
- (40) Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10.5.2016, sp. zn. 4 To 18/2016

Seznam ostatních zdrojů

- (1) *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.* [online]. [cit. 11. 6. 2021]. Dostupné na: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&rowIndex=0>
- (2) *Důvodová zpráva k zákonu č. 285/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další související zákony.* [online]. [cit. 11. 6. 2021]. Dostupné na: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgiyf6mrygvpwi6q&rowIndex=0>
- (3) Metodika Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014, sp. zn. R 63/2014 civ., k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). In: Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 6/2014.

Seznam použitých zkratk

TŘ, trestní řád – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

TZ, trestní zákoník – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

OZ, občanský zákoník – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

OZ1964 – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

zákon o obětech trestných činů – zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů.

Metodika – Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku).

Náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení v adhezním řízení

Abstrakt

Tématem této diplomové práce je náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení v adhezním řízení. Jedná se o komplexní téma, ve kterém se prolínají ustanovení a principy trestního a občanského práva.

Adhezní řízení je institutem trestního práva procesního, které umožňuje poškozenému, aby se domohl náhrady škody, nemajetkové újmy a bezdůvodného obohacení během trestního řízení, aniž by musel postupovat cestou civilního řízení. Nemajetková újma je institutem soukromého práva, při rozhodování o výši nemajetkové újmy rozhoduje soud na základě soukromoprávních hmotněprávních ustanovení.

První část práce je zaměřena na postavení poškozeného v trestním řízení. V práci je nejprve vymezeno postavení poškozeného, jeho práva a možnosti jeho zastoupení. Hlavní důraz je kladen na podmínky uplatňování nároku poškozeného, aniž by došlo z procesních důvodů k odkázání poškozeného na civilní řízení.

Ve druhé části práce je pak řešena náhrada nemajetkové újmy, nejprve při ublížení na zdraví, v další části pak při usmrcení. V obou těchto oddělených kapitolách je nejprve popsáno současné právní ukotvení nemajetkové újmy podle občanskoprávní úpravy i v pracovněprávních vztazích. Neboť soudní praxe zachovává kontinuitu s předchozí právní úpravou, je věnována kapitola i předchozí právní úpravě nemajetkové újmy.

Diplomová práce vychází ze současného pojetí, kdy je nemajetková újmy při ublížení na zdraví složena z třech nároků: bolestného, ztížení společenského uplatnění a kategorie dalších nemajetkových újem. Aktuálním problémem je pak odškodňování psychických bolestí. Pokud mají psychické obtíže trvalý charakter, jsou odškodňovány v rámci ztížení společenského uplatnění, pokud však mají charakter pouze přechodný, není jejich zařazení zcela určité.

Poslední kapitola je pak věnována nemajetkové újmě při usmrcení. Hlavní pozornost práce věnuje určování výše náhrady nemajetkové újmy a možným kritériím k jejímu zvýšení či snížení.

Klíčová slova: adhezní řízení, poškozený, nemajetková újma

Compensation for non-material damage in the event of health injury and death in adhesive proceedings

Abstract

The topic of this diploma thesis is compensation for non-material damage in event of health injury and death in adhesive proceedings. This is a complex topic in which the provisions and principles of criminal and civil law intertwine.

Adhesive proceedings are an institute of criminal procedural law that allows the injured party to recover damages, non-material damage and unjust enrichment during criminal proceedings without having to proceed in civil proceedings. Non-material damage is an institute of private law; when deciding on the amount of non-pecuniary damage, the court decides on the basis of private substantive legal provisions.

The first part of the thesis is focused on the position of the injured party in criminal proceedings. The thesis first defines the position of the injured party, his rights, the possibilities of his representation. The main emphasis is placed on the conditions for claiming the injured party's claim, so that for procedural reasons the injured party is not referred to civil proceedings.

In the second part of the work, non-material damage is dealt with, first in case of personal injury, in the next part in case of death. In both of these separate chapters, the current legal anchoring of non-material damage under civil law and in labor relations is first described. Because judicial practice maintains continuity with the previous legislation, a chapter is also devoted to the previous legislation on non-material damage.

The diploma thesis is based on the current concept, where non-pecuniary damage in personal injury is composed of three claims: pain, social hardship and the category of other non-material damage. The current problem is then compensation for mental pain. If mental difficulties are of a permanent nature, they are compensated as social hardship, but if they are only temporary, their classification is not certain.

The last chapter is then devoted to non-material damage at the time of death. The main attention of the thesis is to determine the amount of compensation for non-material damage and possible criteria for its increase or reduction.

Key words: adhesive proceedings, injured party, non-material damage